

ROMA MACÃRÃRË Pablo jóaripũ

Ãñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo, Jesucristore padecotegũ, cũũyere wededutigũ beserigũ niiã. Cũũ yũũre Cõãmacũ netõnére quetire wededutigũ boorígũ niwĩ. ² Profetamenapũra “netõnére quetire ticogũda” jĩ wedesũguetoarigũ niwĩ. Tee maquẽrẽ marĩ buea Cõãmacũye queti jóaripũrũ. ³ Tee queti Cõãmacũ macũye maquẽrẽ wedea. Cũũ marĩ tiiróbiro biigũ, õpũ David pãrãmi niinũnũsegũ niyigũ. ⁴ Ñãñaré tiihégũ niyigũ. Cũũ diari siro, Cõãmacũ cũũrẽ masõyigũ. Teero cũũ masõriguemena Cõãmacũ basocãre “yũũ macũ niĩ” jĩriguere tutuaremena ãñoýigũ. Cũũ macũ marĩ Õpũ Jesucristo niĩ.

⁵ Jesús yũũre ãñurẽ ticorigũ niwĩ. Yũũre cũũyere wededutigũ besewi. Niipetiropũ basocã Jesuré padeoáro jĩgũ, cũũ dutirẽre tiáro jĩgũ, yũũ cũũye quetire wedebatea. Niipetira Jesuré maĩãrõ cúãcã jĩgũ, wedebatea.

⁶ Cõãmacũ múãcãrẽ boorígũ niwĩ Jesucristomena niĩadarare. ⁷ Múã Cõãmacũ maĩãrã niiã. Múãrẽ beserigũ niwĩ cũũ põna niĩadarare. Teero tiigũ, yũũ niipetira múã Roma macãrãrẽ ãñudutia.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecãtiri tiáro.

Pablo Romapũ wãadũgamirigue

⁸ Ateré múārē wedesuguea: Niipetiro macārãpũ múã Jesuré padeorére wedesecua. Teeré tũogú, Jesucristo wãmemena Cõamacũrē usenire ticoa. ⁹ Cõamacũrē maĩrémena padecotea. Teero tiigú, cũũ macũye netõnére quetire wedebatea. Cũũ masĩqui: Yũũ cũũmena wedeserecõrõ múãye maquẽrẽ sãĩbosárucua. ¹⁰ Teero biiri ateré cũũrẽ sãĩrucújãã: “Cõamacũ, mũũ boorí, yũũ Romapũ wáaguda; too macārã mũũrẽ padeoräre ñnadugamiga”, jĩĩ sãĩmĩã. Yoajõãã yũũ múã pũtopũ wáadugamiro. ¹¹ Múārē nemorõ wãcũtutuare bayiró boosãjĩgũ, Espiritu Santo yũũre masĩré ticorémena múārē tiĩápudugaga. Teeré tiigú, toopũre wáadugamiga. ¹² Marĩ cãmerĩ tiĩápuadacu. Múã yũũ Jesuré padeorére ññarã, nemorõ padeó, wãcũtutuadacu. Yũũcã múã padeorére ññagũ, teerora wãcũtutuagudacu.

¹³ Yáa wederabiro niirã, múārē ateré masĩrĩ boogá: Sĩcãrĩ mee múã pũtopũ “wáaguda” jĩĩmĩã. Dee tii wáamasĩña maniã ména. Aperopú macārã judíoa niĩhẽrãrẽ yũũ Jesuré padeoré boosãrirobirora múãcãrẽ Jesuré padeoré boosãgũ wedegũ wáadugamiga. ¹⁴ Cõamacũ cũũye quetire niipetirare yũũre wededutiwi. Griegoaye wedeserare, griegoaye wedesemasĩhẽrãcãrẽ wededutiwi. Masĩrãrẽ, masĩhẽrãcãrẽ wededutiwi. ¹⁵ Tee tiigú, múã Romapũ niirãrẽ Cõamacũ netõnére queti cũũriguere bayiró wededugaga.

Netõnére queti tutuare cũoa

¹⁶ Yũũ Cõamacũ netõnére quetire boboró manirõ wedea, tee queti tutuare cũorí ññagũ. Cõamacũ niipetirare tee quetire padeoräre netõnéqui. Judíoare

netõnéqui; judíoa nihērãcãrẽ teerora netõnéqui.
 17 Tee quetimena marĩ ateré masiã: Cõãmacũ
 Jesuré padeoráre “ãñurãrã niĩya” jĩĩ ññaqui. Jesuré
 padeorá díçare teero ññaqui. Teero padeoráre
 Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jóanowũ:
 Cõãmacũ cũũrẽ padeogúnorẽ “ãñugárã niĩ” jĩĩ
 ññaqui;
 cũũrẽ catiré petihére ticogũdaqui,*
 jĩĩ jóanowũ.

Niipetira wapa cꞄoóya

18 Marĩ masiã: Cõãmacũ cũũrẽ netõñcãrãrẽ,
 teero biiri ññañaré tiiráre ññañarõ tiiquí. Cúã ññañaré
 tiirémema ãpẽrã diamacú maquẽrẽ masĩrĩ tiirícua.
 Cúã teero tiiré wapa Cõãmacũ ãmũãsepumenarã
 cũũ bayiró cúarere marĩrẽ ãñogú tiiquí. 19 Cúã
 Cõãmacũye maquẽ siquẽrẽ masĩmicua. Cũũ basiro
 teeré ãñurõ masĩrĩ tiirígũ niimiwĩ. 20 Cõãmacũ
 atibúreco maquẽ tiiríguere ññarã, cũũrẽ ññaripacara,
 “niiqui” jĩĩmasĩnoã. Cũũ tiiríguemena cũũ tutuare
 cꞄonetõjõãre baucú. Teero tiirá, deero jĩĩmasĩricua;
 wapa cꞄojãcua. 21 Cúã “cũũjã teero biigúno ni-
 iquí” jĩĩ masĩpacara, cũũrẽ quioníremena ñnariyira.
 Sícãrĩno cũũrẽ ãsenire ticoriyira. “Cũũjã teero
 biigúno niiqui” jĩĩrõno tiirá, queoró wári ti-
 ihérepere wãcũyira. Jõõpemena nemorõ ññañarõ
 wãcũãmajãyira. 22 Cúã “masĩnetõjõãã” jĩĩrã ni-
 ipacara, tꞄomasĩhẽrã wáyira. 23 Cõãmacũ catiru-
 cugũre asibatére cꞄogúpere booríyira. Cũũpere
 booróno tiirá, basocá cúã weerirapere padeoyira.

* 1:17 Habacuc 2.4.

Basocá bóadiaadara queorére, minipõná queorére, wáicura queorére, pñnoã queorére wee, padeoyíra.

24 Cúã teero tiiré wapa Cõamacũ cúã booró tiidugärenorẽ tiijáãrõ jĩgũ, cõãjõãrigu niwĩ. Teero tiirá, ñeepera, cúã basirora basocá tiinõña manirénorẽ tiicámésãjãyira.

25 Cõamacũye queti diamacú niirépere booríyira. Jĩditorepere booyíra. Niipetire tiirígupere súbusepeoriyira. Cũũpere súbusepeorono tiirá, cúã tiiríguepere súbusepeoyira. Marĩrẽ Cõamacũrẽ usenipeorucujãrõ booa. Teerora tiiró booa.

26 Teero tiigú, Cõamacũ cúã bayiró ugaripéarere tiijáãrõ jĩgũ, cúãrẽ cõãjõãyigu. Numiãpura ãmũãmena dícu ñeeaperenorẽ duujã, cúã basiro numiã sesaro ñañaré tiiyíra. 27 Teerora ãmũãcã numiãmena dícu ñeeaperenorẽ duujã, ãpẽrã ãmũã sesaro bayiró ñeeapedugayira. Ëmũã basirora ãpẽrã ãmũãmena ñeeape, bobooro wáari tiirére tiiyíra. Teero tiirá, cúã ñañaré tiiré wapa cúãye õpũũrĩpura, teero biiri cúã wãcũrépura ñañarõ wáari tiiyíra.

28 “Marĩ Cõamacũrẽ wãcũre wapamaniã”, jĩyira. Teero tiigú, Cõamacũpe cúã basiro wãcũrére “wapamanire niijããdacu” jĩyigu. Toorá nemorõ ñañarõ tiiãmajãrucuyira sáa. 29 Niipetire ñañaré tiirénorẽ tiirucújãcua. Æpẽrãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiádarere wãcũcua. Apeyenó cõopacára, boonemójãcua. Ate niipetire ñañarére tiidugácua. Doecua. Cãmerĩsĩãcua. Cãmerĩtuti, cãmerĩquẽcua. Tiiditócua. Ñañaré tiidugárere tiirucúcua. Wedepaticua. 30 Æpẽrãrẽ ñañarõ wáari tiidugára,

wedesãmajãcua. Cõãmacũ doonórã niicua. “Marĩ ʘpʘtĩ macãrã niijĩrã, marĩ tiidũgárere tiiáda”, jĩ wãcũcua. “Marĩ ãpẽrã nemorõ niinetõnucãã”, jĩ wãcũcua. “Biuro biirãno niiã ʘsãjã”, jĩcua. Ñãñarere tiibũajãcua. Cũã pacusũmuãrẽ netõnucãjãcua. ³¹ Ññurõ diamacũ wãcũricua. Cũã “teerora tiijããda” jĩmiãriguere tiirĩcua. Cũãya wederare maĩrenorẽ masĩricua. Bóaneõ ññaricua. ³² Ateré ãñurõ masĩmicua: Cũãnorẽ cũã teero tiiré wapa Cõãmacũ cũãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui. Teeré masĩpacara, ñãñarere tiirucújãcua. Æpẽrãrẽ ñãñaré tiirĩ ññarã, “ãñuniã” jĩcua.

2

Cõãmacũ diamacũrã wapa tiigũdaqui

¹ Múãcã basocãra niipacara, ãpẽrãrẽ “cũã ñãñarã niĩya” jĩ ññabeserijãña. “Cũã wapa cuoóya” jĩrã, múã basiropecã wapa cuoádarara niirã tiia. Múãcã cũã tiiróbirora tiicú. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ deero jĩ netõnucãmasĩricu; múãcã wapa cuorãra niicu. ² Ateré marĩ masĩã: Cõãmacũjã ñãñaré tiirãre diamacũrã wapa tiigũ, diamacũrã tiigũ tiiquĩ. ³ Múã ãpẽrãrẽ “cũã ñãñarã niĩya” jĩpacara, cũã tiiróbirora tiijãã. Teero tiirã, “Cõãmacũ ʘsãpereja ‘múã ñãñarã niĩã’ jĩriqui” jĩ wãcũrijãña. “Múãcã ñãñarãrã niĩã”, jĩgũdaqui. ⁴ Cõãmacũ múãrẽ bóaneõ ññagũ máata ñãñarõ tiirĩqui ména. Cũũ múãrẽ bóaneõ ññapacari, múã cũãrẽ teero ññajãã. Ateré múã tuomasĩricu: Cõãmacũ múã ñãñaré tiirere wãcũpati, wasoáro jĩgũ, ãñugũ niijĩgũ, máata ñãñarõ tiirĩqui ména.

5 Cũ teero tiipacári, múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasodũgáricu. Múã jõõpemená ñañaré tiinemósãjãjĩrã, Cõãmacũrẽ cúarosãrĩ tiirã tiia. Too siro basocãre wapa tiíadãri bæreco jeari, Cõãmacũ bayiró cúagu múãrẽ wapa tiíadarere ãnogúdaqui. 6 Basocãcõrõ tiiríguepũre ñãaco, wapa tiigúdaqui. 7 Ññurẽ tiirucúranopere cũũ pũtopũ catirẽ petihẽre ticogũdaqui. Cũã Cõãmacũmena niirucujãrere boocúa. Cõãmacũ cúãrẽ “ãñurõ tiíawũ” jĩrẽre tũodũgãcua. 8 Æpẽrãménãpere Cõãmacũ bayiró cúagũdaqui. Cũã Cõãmacũrẽ netõnũcãrã, cúã boorẽ dícuere tiidũgãcua. Diamacũ maquẽrẽ boohẽra, ñañãrẽpere tiinũnũsecua. 9 Niipetira ñañaré tiirẽcutirano ñañarõ netõãdacua; teero biiri ñañarõ tũgueñarucujããdacua. Judioare teero wãaadacu; judioa niihẽrãcãrẽ teorora wãaadacu. 10 Niipetira ãñurõ tiirẽcutirãpere Cõãmacũ “múã ãñurõ tiíwũ” jĩgũdaqui. Niipetira ññãcoropũ cúãrẽ ãñurõ tiigúdaqui. Cũãrẽ ãñurõ niirecutiri tiigúdaqui. Judioare teero tiigúdaqui; judioa niihẽrãcãrẽ teorora tiigúdaqui. 11 Cõãmacũ sicadita macãrãrẽ “múã dícu ãñurã niíã” jĩriqui; niipetire dita macãrãrẽ sícãrĩbíro ññãqui.

12 Niipetirare Moisére dutirẽ cũũriguere cũorípacari, cũã ñañaré tiirẽcutire wapa pecamepũ wãarora niijããdacu. Tee dutirẽre cũorãpecãrẽ netõnũcãre wapa diamacũrã wapa tiinõãdacua tee dutirẽ jĩrõbirora. 13 Tee dutirẽre tũorémãna dícu Cõãmacũ ññãcoropũre ãñurã mee niíya. Tee dutirẽbirora tiirí siro niíãtã, “ãñurãrã niíya” jĩgũdaqui Cõãmacũ. 14 Judioa niihẽrã Moisére

dutiré cūūriguere ticonoripacara, cūã basiro
 ãñurére tiirá, tee dutirénorëna tiirá tiicúa. Cūã
 basiro tiirëmena tee dutirére masĩrã tiiróbiro niĩya,
 tee dutirére cuoripacara. ¹⁵ ãñuré tiirëmena cūã
 diamacú wãcūrere ãñocúa. Tee dutirére masĩrã
 tiiróbiro niicua. ãñurō yeeripūnacutira niicua.
 Teero tiirá, ãñurére tiirãrã “ãñuniãwũ” jĩmasĩcua;
 ñañarére tiirãrã “ñañaniãwũ” jĩmasĩcua. ¹⁶ Teero
 tiigú, Cõamacū cūũ basocãre wapa tiĩadãri burecu
 jeari, Jesucristore wapa tiidutĩgũdaqui. Tiĩburecu
 jeari, Jesucristo niipetira cūã ñañaré wãcūrere wapa,
 teero biiri cūã ãpẽrã ñahẽrõpũ tiirĩgue wapacãrẽ
 cūãrẽ wapa tiigũdaqui. Yũũ Cõamacū netõnere
 queti cūūriguere wedegũ, teeré wederucua.

Judíoa, teero biiri Moisére dutiré cūūrigue

¹⁷ Apetó tiirá, múã judíoa wãcūbocu: “Ûsã judíoa
 niĩã; Moisére dutiré cūūriguere cuoa; Cõamacū ãsã
 judíoyagura niĩ; teero tiirá, ãsã dícu Cõamacū põna
 niĩã”, jĩ wãcūmicu. ¹⁸ “Ûsã Cõamacū boorénorẽ
 masĩã. Moisére dutiré cūūriguere masĩrã niĩjĩrã,
 ãsã ãñuré petire besemasĩã”, jĩ wãcūmicu.
¹⁹ “Capeari bauhãrare wéewasũguera tiiróbiro
 judíoa niĩhãrẽ buemasĩjãã. Naĩtiãrõpũ niirãrẽ
 sããwócõra tiiróbiro Moisére dutiré cūūriguere
 masĩhãrẽ wedemasĩã”, jĩ wãcūmicu. ²⁰ “Ûsã
 Moisére dutiré cūūriguere cuojĩrã, diamacú
 maquẽrẽ masĩã. Teero tiirá, tuomasĩhãrẽ,
 sicato buemũdõcorare buemasĩã”, jĩ wãcūmicu.
²¹ Múã “ãpẽrãrẽ buerã niĩã” jĩrã, múã basirope
 buesũguero booa ména. ãpẽrãrẽ “yaarĩjãña”
 jĩ wedepacara, ãpẽrãyere yaajãcu. ²² “Múã

numosãnumiã niihērārē, múã manusũmũã niihērārē ñeeaperijãña” jĩpacara, ñeeapejãcu. Múã ãpērã weerirare, cúã padeorãre doopacãra, cúã padeorẽ wiseripũ niirẽre yaajãcu. ²³ “Ûsã Moisére dutirẽ cũũriguere cwojĩrã, ãpērã nemorõ niiã”, jĩ wãcũmicu. Teero wãcũpacara, tee dutirẽre netõnucãjãcu. Æpērã múã netõnucãrĩ ñãajĩrã, Cõãmacũpere ñãñarõ wedesecua. ²⁴ Cõãmacũye queti jóaripũpũ múã teero tiirẽnorẽ biiro jóanowũ: “Múã tiibuyẽre wapa judíoa niihērãpe Cõãmacũrẽ ñãñarõ wedesecua”, * jĩ jóanowũ.

²⁵ Múã Moisére dutirẽ cũũriguebirora tiiátã, múã cõnerĩgũ yapa macã caserõre widecõãrecã wapacutía. Múã tee dutirẽre netõnucãrã doca, widecõãñoña manirã tiirõbiro pũtũácũ. ²⁶ Apetõre sĩcũ widecõãñoña manigũpe Moisére dutirẽ cũũriguere tiiquí. Teerẽ tiigũ, Cõãmacũ ñãacoropũre widecõãnorigũ tiirõbiro niiquí. ²⁷ Múã judíoa Moisére dutirẽ cũũriguere cwomiã. Widedcõãnorira niipacara, tee dutirẽre netõnucãjãcu. Æpĩ widecõãñoña manigũ niipacũ, tee dutirẽre masĩripacũ, tee dutirẽ jĩrõbirora tiiquí. Cũũ teero tiirĩ, niipetira múã wapa cwoorẽre ãñurõ ñãamasĩjãnoãdacu. ²⁸ “Judíoayũ peti niiã” jĩgũno sotoá maquẽ dícare tiinorigũ mee niiquí. Cũũye õpũũ maquẽ dícare widecõãnorigũ mee niiquí. ²⁹ Judíoayũ peti niigũpe cũũ wãcũrẽpũre Cõãmacũ dutirẽre useniremena tiiquí. Cũũpe ñãñarõ wãcũrẽre widecõãnorigũ tiirõbiro niiquí. Espĩritu Santo marĩ wãcũrẽre wasorĩ tiiquí. Tee dutirẽre

---

* **2:24** Isaías 52.5.

tiirémenape marĩ basiro wasomasĩricu. Basocá teero wasonórirare “añurãrã niĩya” jĩripacari, Cõamacũpe teeré jĩgũdaqui.

3

¹ Yũu teero jĩgũ, “judíoa niiré wapamaníã” jĩgũ mee tiíawã. Teero biiri “cõnerígu yapa macã caseróre widedcõãrecã wapamaníã” jĩgũ mee tiíawã. ² Teero wapacutírucujãã. Ateré wedesuguegũda: Cõamacũ marĩ judíoaarena cũyeye quetire wedearo jĩgũ, cũyiygu. ³ Æpẽrã judíoa Cõamacũ dutirére tiidújãmicua. Cõamacũcã cúã tiiróbirora cũũ “tiigũda” jĩriguere ¿tiidújãgari? ⁴ Tiidúriqui. Ateré wãcũrucujãña: Cõamacũ cũũ jĩrirobirora queoró tiirucúqui. Marĩpe niĩã “tiíada” jĩmiãriguere tiihérapeja. Cũyeye queti jóaripũpa tee maquẽrẽ biiro jóanowã:

Mũũ jĩrẽ diamacũrã niijãrõ tiia.

Teero tiirá, mũũrẽ wedesãmasĩña maniã.

Mũũrẽ wedesãpacari, netõncãrucujãgũdacu,*
jĩ jóanowã.

⁵ Teero tiigũ, sícũ ñañarõ wãcũgũno biiro wãcũboqui: “Yũu ñañaré tiirémene Cõamacũ añurõ tiirépe nemorõ añurõ baujããdacu sáa”, jĩmiqui. Too síro jĩnemoboqui: “Yũu teero tiíarigue wapa niipacari, Cõamacũ yũumena cúagu, ñañarõ tiiquí”, jĩ wãcũboqui. ⁶ Teero mee niĩã. Cũũ teero jĩrẽno diamacũ niirẽno niĩatã, Cõamacũ sícũnorẽ cũũ ñañaré tiiré wapa diamacũ bese, ñañarõ tiimasĩriboqui.

* 3:4 Salmo 51.4.

7 Āpī ñañarō wācūgāno jīnemojāboqui: “Yuu jīditoremena Cōāmacū diamacū wedeserepere añurō wedesenoādacu. Yuu jīditoremena añurō wedesenopacu, ¿deero tiigú Cōāmacū yuure yuu jīditore wapa ñañarō tiibógari?” jīmiqiu. Cū teero jīré jīāmare niiā. 8 Cū teero jīréno diamacū niiréno niiātā, biirope p̄tuáboyu: “Marī ñañaré tiirí, Cōāmacū añurō tiirére nemorō masīādacua. Teero tiirá, añuré wáaaro jīrā, ñañarépere tiiáda”, jījābocu. Āpērā yuure, yuu menamacārārē merēā wācūārō jīrā, “Pablo teeré buequi” jīditocua. Cū teero jīditore wapa Cōāmacū cūārē diamacūrā wapa tiigú, ñañarō tiigúdaqui.

Niipetira wapa сно́оуа

9 Too docare ¿deero p̄tuánoādari sáa? ¿Cōāmacū iñacoropure marī judíoa āpērā nemorō añurā niinetōncāi? Niiria. Niipetira judíoa, judíoa nihērā Cōāmacūrē netōncārā nijīrā, sīcārībīro wapa suorá dícu niiā. Múārē teeréna wedetoawu.

10 Tee maquērē Cōāmacūye queti jóaripūpu jóanoā: Sīcāno añuré tiigú manī.

11 Sīcāno Cōāmacūye maquērē t̄omasīgū manī. Sīcāno Cōāmacūrē masīdugarii; cūūrē wācūn̄un̄usedugarii.

12 Niipetira Cōāmacūyere duujā, posapetijōāya. Niipetira ñañaré tiīya.

Sīcāno āpērārē añurō tiigūno manī.†

13 Cūā wedesere masācope tusuri coperu ñniwiónecoro tiiróbiro niiā.

† 3:12 Salmo 14.1-3.

Te e ñniwiónecore tiiróbiro basocá ñañaré
wedeseya.

Jĩditorucuya. †

Ññaã useropu nima cuorá tiiróbiro bayiró pñirõ
wedeseya. §

14 Ñpērārē doajāya; bayiró tutiīya.*

15 Cúã basocáre sīdugára, boyeromena sīrã
wáaaya.

16 Cúã wáaro basocáre ñañarõ peti tiīya.

Cúayerē ñañopetijã, bóaneõrã putuári tiīya.

17 Ñpērārē añurõ niirecutiri tiiriya. †

18 Cõamacūrē quioníremena ññariya. Cũrē cuiiriya, †
jĩ jóanoã.

19 Marĩ masiã: Cõamacūye queti jóaripũ maquē
marĩ judíoarena jĩjārõ tia, “añurã niĩã ãsã”
jĩrijãrõ jĩrõ. Niipetirapara wapa cuorá dícu
niijãcu. 20 Moisére dutiré cūūriguemenarã marĩ
ñañaré tiirira Cõamacūrē “ãsã m̄m̄ dutirere
netõnucãjãtu” jĩmasiñoã. Teero tiigũ, Cõamacū
sícunorē “m̄m̄ tee dutirere tiipetijãrigu niijĩgũ,
añugárã niĩã” jĩ ññariqui.

Jesuré padeorémēna netõnénoãdacu

21 Atitóre Cõamacū Jesuré padeoraré “añurãrã
niīya” jĩ ññaqi. Marĩ “Moisére dutiré cūūrigue
jĩrõbirora tiiáwũ” jĩripacari, “añurãrã niīya” jĩ
ññaqi. Moisés, teero biiri profetas Cõamacū teero
marirē tiibosáadarere cūūye queti jóaripũpũ jóarira
niiwã. 22 Niipetirare Jesucristore padeorémēna
Cõamacū “añurãrã niīya” jĩ ññaqi. Cõamacū

† 3:13 Salmo 5.9. § 3:13 Salmo 140.3. * 3:14 Salmo 10.7.

† 3:17 Isaías 59.7-8. † 3:18 Salmo 36.1.

niipetirare sīcārībīro iñāqui. ²³ Marĩ niipetira ñañaré tiirá niĩ. Marĩ niipetirare pairó d̄usaa; marĩ añurã niiridojã Cõamacũ niiré tiiróbiro. ²⁴ Teero niipacari, Cõamacũ marĩrē añuré ticogú Jesucristo wapatíbosariguemena marĩrē “wapa c̄ohéra p̄tuáaro” jĩyigu. Tee wapatíbosariguere teerora ticojãyigu. ²⁵ Too s̄guero macār̄p̄ure c̄ã ñañaré tiipacári, ñañarõ tiiríyigu. Bóaneõ iñaré c̄ojĩgũ, c̄ãmena c̄ũ c̄úarere eñoríyigu ména; teerora iñajãyigu. Too síro Cõamacũ Jesuré marĩrē diabosari tiirí, c̄ũye díi õmayudiyiro. Marĩ c̄ũ diabosariguere padeorí, Cõamacũ marĩmena cúanemoriq̄ui. Teeména Cõamacũ c̄ũ “diamacúrã tiigú niĩ” jĩrére eñoyigu. ²⁶ Atitócārē Cõamacũ c̄ũ “diamacúrã tiigú niĩ” jĩrére eñoquí. Diamacúrã tiiréc̄utijĩgũ, Jesuré padeoráre “wapa c̄ohérara niĩya” jĩ iñamasĩqui.

²⁷ Teero tiirá, marĩ “biiro tiiréc̄utirano niĩ ãsãjã” jĩmirigue wapamaniã. Marĩ Moisére dutiré c̄ũriguere tiipetirapeja, teeré jĩmasĩnobojiyu. Cõamacũ marĩ Jesuré padeorípere iña, “añurãrã niĩya” jĩqui. Teero tiirá, “biiro tiiréc̄utirano niĩ ãsãjã” jĩmasĩña maniã. ²⁸ Ateména p̄tuáa sáa: Marĩ Jesuré padeorí, Cõamacũ marĩrē “wapa c̄ohérara p̄tuáaya” jĩ iñāqui. Moisére dutiré c̄ũriguere tiirigue wapa mee niicu.

²⁹ Too docare ¿Cõamacũ judíoayagu dícu niigari? Niirii. Judíoa niihērāyagucã niĩ. ³⁰ Cõamacũ sícūrã niĩ. Cõamacũ judíoa Jesuré padeorí iñagũ, “wapa c̄ohéra, añurãrã niĩya” jĩqui. Judíoa niihērãcārē Jesuré padeorí iñagũ, teerora jĩqui. ³¹ Too docare marĩ Jesuré padeojĩrã, “marĩrē Moisére du-

tiré cūiriguepe wapamaníā” ¿jĩrā tii? Jĩridojāã. Biiope jĩā: “Jesuré padeorémēna dícu tee dutirére tiimasíā”, jĩā.

4

Abraham Cōāmacūrē padeoríque

¹ Mecūtígārē Abraham marĩ ñecūrē wáarigue quetimēna wēdenemogūda. Múā masíā: Cūũ judíoayũ niisũguerigũ niiyigũ. ² Cōāmacũ Abraham tiirére ñña, “mũũ añugúrā niíā” jĩ ññariyigũ. Teero jĩri siro niíatā, Abraham “ ‘añuré tiigú nií’ jĩñorigũ niíā yũja” jĩbojĩyi. Cōāmacũ ññacoropũre teenórē jĩmasíña maniā. ³ Cōāmacũye queti jóaripũpu biiro jóanoā: “Abraham Cōāmacūrē padeoyigũ. Teero tiigú, Cōāmacũ cūūrē ‘añugúrā nií’, jĩ ññayigũ”.*

⁴ Queorémēna múārē wedegũda. Sícũnorē wapatíra, teero ticora mee tiíya. Cūũ paderé wapa wapatíra tiíya. ⁵ Cōāmacũpe teero tiiríqui. Marĩ añuré tiiré wapa mee “wapa cũohéra niíya” jĩ ññaqui. Basocá Cōāmacūrē “mũũ ũsārē ññañaré tiirécũtimirirare acabócu” jĩ, cūūrē padeorípere, “añurārā niíya” jĩqui. ⁶ Ōpũ Davicã yũ jĩñaribirora jóarigũ niíwĩ. “Cōāmacũ basocá basirora tiirére ññaripacu, cūūrē padeorípere cúārē ‘añurārā niíya’ jĩ ññaqui. Teero tiigú, cúārē usenirā niirĩ tiigúdaqui” jĩré quetire jóarigũ niíwĩ. ⁷ Tee maquērē biiro jóarigũ niíwĩ:

Cōāmacũ cūūrē netõnucārārē acabóri, useniya.

Cúã ññañaré tiiré wapacārē ññañarõ tiihéri, useniya.

---

* **4:3** Génesis 15.6.

8 Cõãmacũ “ãniyé wapare ññanemoricu sáa” jĩĩnogũcã
 useniĩ,†
 jĩĩ jóarigu niĩwĩ David.

9 ¿Noãnope tee usenirere cõomasĩgari?
 ¿Cõnerĩgu yapa macã caseróre widecõãnorira
 dícu o widecõãnoña manirãcã tee usenirere
 cõomasĩgarite? Niiria. Ateré yũũ jĩĩtoaawũ:
 Cõãmacũ Abrahamrẽ cũũ padeorémēna “ãñugúrã
 niĩ” jĩĩyigu. 10 ¿Deero biiripe Cõãmacũ Abrahamrẽ
 “ãñugúrã niĩ” jĩĩyiri? ¿Cũũ widecõãnori siro, o
 cũũ widecõãnoãdari suguerope teero jĩĩyirite?
 Widecõãnoãdari sugueropũ teero jĩĩtoayigu.

11 Abraham widecõãnoãdari suguero, Cõãmacũrẽ
 padeotóayigu. Teero cũũ padeorí siropũ,
 Cõãmacũ cũũrẽ widecõãdutiyyigu. Cõãmacũ
 Abraham widecõãnoremēna cũũrẽ too sugueropũ
 “ãñugúrã niĩ” jĩĩriguere ãñoýigu. Teero tiigú,
 Abraham niipetira padeoádara ñecũ putuáyigu,
 cúã widecõãnoña manirã niipacari. Cõãmacũ
 cúãcãrẽ teerora “ãñurãrã niĩya” jĩĩ ññãĩ.

12 Widecõãnoriracãrẽ Abraham cúã ñecũ niĩ.
 Abraham padeoré cõoyígu, widecõãnoãdari
 suguero. Teero tiirá, widecõãnorira Abraham
 tiiróbiro padeoré cõorí, Cõãmacũ cúãrẽ Abraham
 pãrãmerã niinũusera wáari tiiquí.

Abraham padeojĩgũ ticonorigue

13 Cõãmacũ Abrahamrẽ, teero biiri cũũ pãrãmerã
 niinũuserare “atibáreco niirére múãrẽ putuári
 tiigúda” jĩĩyigu. Cõãmacũ cũũ dutirére tiirí ññagũ
 mee teero jĩĩyigu. Cũũ padeorépere ññagũ, teero

† 4:8 Salmo 32.1-2.

jĩyigũ. Cũũ padeorémena “ãñugárã niĩ” jĩ ãñayigũ. ¹⁴ Moisére dutiré cũũriguere tiirápere Cõãmacũ “atibúreco niirére múãrẽ putuári tiigúda” jĩri siro niiâtã, marĩ Cõãmacũrẽ padeorépe wapamaníbojĩyu. Teero biiri cũũ Abrahamrẽ “ticogũda” jĩriguecã queoró wáaribojĩyu sáa. ¹⁵ Basocáre dutiréno manirí siro niiâtã, netõncãre manibójĩyu. Cõãmacũ Moisére dutiré cũũriguere cõopacára, marĩ netõncãrĩ ãñagũ, cúagũ, ãñarõ tiigúdaqui.

¹⁶ Teero tiigú, Abraham padeorírobiro padeonũsera dícare Cõãmacũ “teeré ticogũda” jĩriguere ticojãgũdaqui sáa. Cũũ marĩrẽ ãñurõ tiijĩgũ, teeré ticoqui. Moisére dutiré cũũriguere cõorá dícare ticoriqui. Niipetira Abraham padeorírobiro padeorápere ticogũdaqui. Abraham niipetira padeorã ñecũ niĩ. ¹⁷ Cõãmacũye queti jóaripũrũ ateré jóanoã: “Mũũrẽ pee põnarĩ macãrã ñecũ sõnecoa sáa”, jĩyigũ Cõãmacũ Abrahamrẽ. Abraham teeré padeoyigũ. Teero tiigú, Cõãmacũ ãñacoropũre pee põnarĩ macãrã ñecũ putuáyigũ. Cõãmacũ niipetirere tiimasĩ. Diarirare masõqui. Marĩ putopũ wáaadare baurípacari, cũũpere bausũguépetitoacu mée.

¹⁸ Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ pãrãmerã niinũsera pee põnarĩ macãrã niiãdacua” jĩritore, põnacutígũno mee niimiyigũ cũũpeja. Teero põnamanígũno niipacũ, Cõãmacũ cũũrẽ “paũ peti basocáputiri tiigúdacu” jĩriguere padeojãyigũ. ¹⁹ Abrahampe “yũũ cien cũmarĩ cõogú niitoaa; yáa õrũũ maquẽ wĩmagũ buarĩ tiiréno diarigue tiiróbiro cõogúrũ niĩã; Sarayaro niisutirocã diariro tiiróbiro

niijácu sáa” jĩrénó maniyíro. Ññurõ Cõãmacũrẽ padeorucúyigu. ²⁰ “Apetó tiigú, cũũ ‘tiigúda’ jĩriguere tiimasĩriboqui” jĩrénó maniyíro. Teero jĩrõno tiigú, Cõãmacũrẽ padeonemójâyigu. Cũũrẽ jĩiyigu: “Ññugú peti niĩã mũũ; tutuagu peti niĩã”, jĩiyigu. Teero tiigú, tutuare bũayígu. ²¹ “Cõãmacũ yũũre cũũ ‘tiigúda’ jĩriguere tiimasĩqui”, jĩiyigu. ²² Cũũ padeorí ññagũ, Cõãmacũ Abrahamrẽ “aññurã niĩ” jĩiyigu.

²³ Tee jĩrẽ Abraham dícuere jĩ jóanoriyiro. ²⁴ Marĩpucãrẽ teorora jĩ jóanoyiro. Marĩ Cõãmacũrẽ padeorí, Abrahamrẽ jĩrirobirora marĩrẽ “aññurã niĩya” jĩiqui. Cũũrã marĩ Õpũ Jesús diarigupure masõrigu niĩwĩ. ²⁵ Cõãmacũ marĩ cũũrẽ netõnucãre wapa Jesuré diari tiiyígu. Cõãmacũ marĩrẽ “aññurã niĩya” jĩgũdu, cũũrẽ masõjãrigu niĩwĩ.

5

Cõãmacũmena aññurõ niimasĩã

¹ Teero tiigú, Cõãmacũ marĩ Jesucristore padeorémēna “aññurã niĩya” jĩ ññaquí. Teero tiirã, marĩ Õpũ Jesucristo marĩrẽ diabolosariguemēna Cõãmacũmena aññurõ niirecãtia sáa. ² Jesucristo marĩrẽ diabolosariguere padeojĩrã, diamacũ Cõãmacũmena wedesemasĩã. Teero biiri Cõãmacũ marĩrẽ tiĩapure marĩye niĩã. Marĩ cũũ pũtopũ aññurẽ baurere ññããdara niĩrã tiia. “Teerẽ ññajããdacu” jĩ coterã, tee maquẽrẽ aññurõmēna wedesea. ³ Tee dícuere wedesericu. Marĩrẽ ññañarõ netõrẽ wáaricãrẽ, aññurõmēna wedesecu. Marĩrẽ ññañarõ netõrẽ wáaricãrẽ, nũcãjãrãno niimũãñũcãcu sáa. ⁴ Nũcãrĩpora niĩrã, basocã aññurã niimũãñũcãcu.

Teero niimũãñucãrã, cũũ marĩrẽ ãñurõ tiiádarere wãcũrã, ãseniyuetoacu. ⁵ Cõãmacũ Espiritu Santore marĩpũre ticorigũ niiwĩ. Cũũmena Cõãmacũ marĩpũre cũũ maĩrére masĩrĩ tiiquí. Teero cũũ maĩrére cũorã niijĩrã, boboró manirõ “Cõãmacũ marĩrẽ ãñurõ tiigúdaqui” jĩĩrére diamacũ tiijãgũdaqui” jĩĩ ãseniyuetoacu sãa. Teero tiirã, ãñurõmena wedesemasĩcu sãa.

⁶ Marĩrẽ marĩ basirora deero tii netõmasĩña manimírira niiwũ. Marĩ tee niirito, Cristo marĩrẽ ñañaré tiiré wapa diabolosarito jeyairo. ⁷ Marĩ doca ãpẽrãrẽ diabolosadũgaricu. Sĩcũ ãñurõ yũgũno niipacari, diabolosaricu. Apetó tiigú, sĩcũ ãpẽrãrẽ ãñuróre tiibosárucugũre diabolosagũ diabolosaboqui. ⁸ Cõãmacũ doca marĩ ñañaré tiirã niipacari, cũũ maĩrére ãñogũ, Cristore marĩrẽ diabolosari tiiyĩgũ. ⁹ Cũũye díi õmayudiarerena Cõãmacũ marĩrẽ “ãñurãrã niĩya” jĩĩ ññaqui. Teero tiirã, marĩ nemorõ ateré masĩmasĩcu: Cõãmacũ marĩmena bayiró cúagũ, Jesucristo tiibosáriguere ññagũ, cũũ marĩrẽ ñañaré tiimíádarere netõnéjãgũdaqui. ¹⁰ Marĩ Cõãmacũmena cãmerĩ ññadũgahera niirira niipacari, cũũ macũrẽ marĩrẽ diabolosari tiiyĩgũ. Cũũ diabolosariguemena marĩ Cõãmacũmena bapacũtimasĩã sũcã. Teero tiirã, marĩ mecũtigãrẽ cũũmena bapacũtimasĩrã niijĩrã, ateré nemorõ masĩã: Jesucristo masãmuãrigũ niijĩgũ, marĩrẽ ñañaré tiimíádarere netõrĩ tiigúdaqui. ¹¹ Netõnénore díicũre bũarĩ tiibosárijĩyi. Marĩ Ôpũ Jesucristo diabolosariguemena Cõãmacũ marĩ cũũmena bapacũtimasĩrere bũarĩ tiijĩyi sũcã. Teero tiirã, marĩ nemorõ ãseniremena wedesea sãa.

Adán, teero biiri Cristo tiirígue

¹² Sícū basocá Adán wāmecutigu_mena ñañaré tiiré p̄u_tocutiyiro. Teewapara diaadarecā p̄u_tocutiyiro. Adán tiibuyériguemenarā basocá niipetirap̄ure ñañaré tiiré p̄enipéapetijōāyiro. Teewapara niipetirap̄ure diaadarecā sesapetijōāyu. ¹³ Cōāmacū cūū dutiré Moisémena cūūādari s̄uguerop̄u, basocá ñañarére tiitóayira. Dutiré manirī, basocáre “wapa c̄uóoya” jīmasīña maniā. ¹⁴ Teero biipacari, Adán siro macārā téé Moisés niirito macār̄p̄u teorora diarira niiwā. Cūājā Adán tiiróbiro Cōāmacū dutirére netōn̄cāripacara, diarira niiwā.

Adán, teero biiri Jesucristo basocá biadarere tiis̄uguerira niīya. Adánpe p̄u_tocutirigu niiwī ñañaré tiirére. Jesucristope p̄u_tocutirigu niiwī añurō tiirére.

¹⁵ Sícū basocá netōn̄cārigue wapamena p̄au dian̄n̄seyira; Jesucristomenapereja Cōāmacū p̄ure nemorōrā añuré ticobosarigu niiwī. Wapaséro manirō teero ticojāqui. Teero tiiró, Cōāmacū basiro basocáre ticobosariguepe Adán netōn̄cārigue wapa tiiróbiro niiridojācu. ¹⁶ Sícū basocá cūū sīcārīrā netōn̄cārigue waparena p̄au “wapa c̄uorā niīya” jīnorira niiwā. Bayiró peti basocá netōn̄cājāri siro, Cōāmacū basirora ticobosarigue p̄au petire “añurārā niīya” jīnorī tiia. Teero tiiró, sīcārīrā netōn̄cārigue wapapeja Cōāmacū basocáre ticobosarigue tiiróbiro niiridojācu. ¹⁷ Sícū basocá sīcārīrā netōn̄cārigue wapamenarā diaré sesajōāyu. Teero wáapacari, nemorōrā Cōāmacū añurō

tiinórãpe añurére búaadacua. Cúã Cõãmacũ basiro añuré ticobosariguere ñeeadacua. Teero biiri cũũ “añurãrã niã múã” jĩrere tũoãdacua. Sícũ basocúye tiibosáriguemenape catiré petihére cõonũúseadacua. Cũũrã Jesucristo niĩ.

¹⁸ Biiro pũtuájĩyu sáa: Sícũ basocú sícãrĩrã netõnucãrigue wapamenarã niipetira ñañarõ tiinóãdara pũtuári tiiyíũ. Teerora sícũ basocú sícãrĩrã añurõ tiibosáriguemenarã niipetirare “añurãrã niĩya” jĩmasĩrĩ tiigú tiiríũ niĩwĩ; catiré petihére bũamasĩrĩ tiigú tiiríũ niĩwĩ. ¹⁹ Sícũ basocú Cõãmacũrẽ yũurígue wapamena paure ñañaré tiirã pũtuári tiiyíũ. Teerora sũcã sícũ basocú Cõãmacũrẽ yũurígue wapamena paure “añurãrã niĩya” jĩgũdaqui.

²⁰ Basocá cúã basiro dutiré cõorí siro niipacari, Moisére dutiré cũũriguecã jeanemoyiro sũcã. Teeména basocá nemosãñúrõ netõnucãrere iñamasĩyira. Tee tiiró, ñañaré tiiré tiinemórõbirora Cõãmacũpe nemosãñúrõ basocáre añuré ticorigũ niĩwĩ. ²¹ Ñañaré tiirígue wapamena niipetira basocáre diaadare wáayiro. Tee tiiróbirora Cõãmacũ basiro añuré ticorépecã basocáre añurãrã, wapa cõohéra pũtuári tiimasĩre wáayiro. Teeména Cõãmacũ marĩ Òpũ Jesucristomena catiré petihére ticomasĩqui.

6

Cristomena mama catiré tiiróbiro cõorécũtia

¹ Too docare ¿deerope pũtuãnoãdari sáa? “Cõãmacũ basiro marĩrẽ añuré ticonemoãrõ jĩrã, ñañaré tiirucújããda”, ¿jĩãdarite? ² Jĩrijããda.

Jesucristo curusapɯ diarito, marĩcã cãũmenarã diarirapɯ tiiróbiro wáarira niwũ. Marĩ diarira tiiróbiro nijĩrã, ñañarére tiihéra niirõ booa. ¿Deero tiirá marĩ too sugueropɯ ñañarére tiinunáserirobiro tiinunáseboataɯ? Tiirícu sáa. ³ Múã masĩcu: Niipetira marĩ wãmeõtinorira Jesucristo diarirobiro diasotoapeora tiiróbiro tiirá tiiĩyu. ⁴ Jesús diaari siro, masãcopepɯ cũĩnoyigu. Marĩ wãmeõtinoremena cãũrẽ cũĩriro tiiróbirora marĩcãrẽ marĩ ñañaré tiirécã cũĩnoriro niwũ. Marĩ Pacɯ cãũ tutuaremena Jesucristore diarigɯpare masõrigɯ niwĩ. Marĩpe cãũmena masãrira tiiróbiro nijĩrã, cãũmena mama catiré tiiróbiro cɯorécãtia.

⁵ Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro nijĩrã, cãũ diarigɯpɯ masãriro tiiróbirora sĩcãrõména marĩcã masããdacu sũcã. ⁶ Ateré masĩã: Marĩ too sugueropɯ ñañarõ niirecutirere Jesucristo diariguemena curusapɯ páabiatunoriro tiiróbiro wáayiro. Marĩ bayiró ñañaré tiidugárere petijõããrõ jĩrõ, teero tiinóyiro. Teero tiirá, ñañarére tiirĩjãrõ booa. Marĩrẽ ñañaré bayiró peti tiinunáseri tiirĩjãrõ booa sáa. ⁷ Sĩcũ diarigɯpɯ cãũ catigɯ ñañaré tiiríguere netõrígɯpɯ niĩqui. ⁸ Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro nijĩrã, “cãũ tiiróbirora catiadacu” jĩrécãrẽ padeóa. ⁹ Ateré masĩã: Jesucristo diarigɯpɯ masõnorigɯ dianemoriq̃ui. Cãũrẽ dianemorĩ tiimasĩricu. ¹⁰ Jesucristo diagɯ, sĩcãrĩã basocá ñañaré tiiré wapare diabosayigu. Mecütígãrẽ cãũ catigú niijĩgũ, sĩcãrõména Cõãmacũmena duuró manirõ catirucuqui. ¹¹ Tee tiirá, marĩcã “Jesucristomena diarira tiiróbiro niĩã” jĩ tũgueñaãda. Diarira

tiiróbiro ñañarére tiiríjããda. Teerora sũcã marĩcã sĩcãrõména Jesucristomena niijĩrã, “Cõãmacũmena duuro manĩrõ catirucudacu” jĩ tũgueñaãda.

¹² Teero tiirã, marĩrẽ ñañaré tiidugãre marĩ wãcũrẽpure jeapacari, teero nũcãjããda.

¹³ Marĩye õpũũ maquẽ tiirẽmena wapa cõorã putuãrijããda. Teero tiirã, biirope niĩãda: Marĩ dia masãrira tiiróbiro niijĩrã, marĩye õpũũ maquẽrẽ Cõãmacũyepere tiicotéri tiiãda sãa. Teemena cũũ dutirẽ añurẽpere tiicotérucuada. ¹⁴ Marĩjã Moisés dutirẽmena niiria; Cõãmacũ marĩrẽ añurẽ ticorẽmenape niĩã. Teero tiiró, ñañaré marĩrẽ dutinetõnũcãrĩ, tiiríjãrõ booa.

Marĩ padecotera tiiróbiro niirẽ

¹⁵ Too docare ¿deerope putuãnoãdari sãa? Marĩjã Cõãmacũ marĩrẽ añurõ tiibosãremena niĩã. Moisés dutirẽmenape niiria sãa. Teero tiirã, “ñañaré tiijãco” ¿jĩãdari? Jĩrijããda. ¹⁶ Múã masĩcu: Æpĩ dutirẽre yũrucura, cũũrẽ dutiãpenori basoca sããrã tiiã; cũũ múã õpũ putuãgũ tiiquí. Tee tiiróbiro niĩã, múã ñañarére tiirucúra. Ñañaré tiirẽ wapa pecamerũ wãarere bũããdacu. Cõãmacũ dutirẽre yũrucurapeja, cũũrẽ padecotera tiiróbiro niĩã. Cũũ dutirẽre yũura, añurõ tiimasĩrere bũããdacu.

¹⁷⁻¹⁸ Too sugueropũ múã ñañarére tiirucúrra niijĩyu ména. Tee biirira niipacara, Jesucristoye quetire bueri tũorã, añurõ yũyũiro. Teero tiirã, ñañarére tiirucúmirira añurẽpere yũyũiro sãa. Yũũ múãrẽ teero tiiriguere wãcũcogn, Cõãmacũrẽ usenire ticoa. ¹⁹ Múãrẽ wisióro tũgueñaríjããrõ jĩĩgũ, biiro wedea: Múã too sugueropũre múãye õpũũ maquẽmena ñañarére tiirucújĩyu. Jõõpemena ñañaré

tiidóajĩyu. Atitópere múãye òpũũ maquẽmena ãñurére tiiyá. Teero tiirá, ãñurére tiirucúra pũtuáadacu.

²⁰ Too sugueropũre múã ñañarére tiirucúra niijĩrã, ãñurépere tiibórano mee niijĩyu ména.

²¹ Múã ñañarére tiirigue wapare ¿ñeenó ãñurére buayíri? Atitóre múã too sugueropũ ñañarére tiiriguere wãcũrã, bobocú. Tee ñañarére tiirigue wapamena pecamerũ wáare dícare buabójĩyu.

²² Atitóre múã netõnénorira niijĩrã, ñañarére tiirícu sáa. Cõamacũrẽ padecotera niicu. Cũũrẽ padecotere wapa ãñurõ tiimasĩre buaáadacu. Teewapamena catiré petihére buaáadacu. ²³ Ñañarére tiiré wapare diadoarere buanócu. Cõamacũ marĩrẽ wapamanĩrõ ticoréja catiré petihére buarí tiiré niicu. Marĩ Òpũ Jesucristomena “sĩcãrõména niĩya” jĩĩgũ, teeré ticoqui.

7

Wãmosiãre maquẽmena queoré

¹ Yáa wedera, múã basocáre dutirére masĩrã niicu. Teero tiirá, múã ateré masĩcu: Marĩ catirí burecopũ dícare basocáre dutirére yũũmasĩcu.

² Queorémena múãrẽ wedegũda. Marĩrẽ dutiré biiro niĩã: Sĩcõ wãmosiãrigo coo manũ catiritabere ména cũũ nũmo niyo. Cũũ diaari siro docare, cũã wãmosiãrigue petijõãcu; coo manũ manigõ pũtuájãco. ³ Coo manũ catipacari, ãpĩména niigõ, ñeeaperepigo pũtuáaco. Coo manũ diaari siro docare, cũã wãmosiãrigue petijõãcu. Teero tiigó, ãpĩména dúutugo, ñañarõ tiigó mee tiicó.

⁴ Yáa wedera, tee tiiróbirora wáajĩyu marĩrẽ. Marĩ Cristomena diasotoapeorira niĩã. Mecătĩgārẽ Moisére dutiré cūiriguemena mee niĩã. Teero tiirá, ãpĩména dúutumasĩgõ tiiróbiro niimasĩã. Marĩ dúutugu diarigupũ masõrigũ niĩ. Marĩ cūmēna niijĩrã, ãñurõ niirecutirere buaádacu. ⁵ Tíatopũre marĩ ñañarére tiirí basoca niirucuwũ. Moisére dutiré cūiriguere tũoári siro, nemosãñurõ ñañarépere tiidugáwũ. Tee ñañarére tiirígue wapa diadoare buaádara niimiwũ. ⁶ Atitóre Moisés dutiré marĩrẽ dutimasĩria. Teeré netõrĩrapũ niĩã. Teero tiirá, Moisés dutiré jóariguere tiicotéria. Espíritu Santo boorépere tiicotéa.

Ññurere tiidugápacũ, ñañarépere nemorõ tiicú

⁷ Too docare ¿deerope pũtuánoãdari sáa? “Moisére dutiré cūirigue ñañaniã”, ¿jĩĩãdari? Jĩrijããda. Tee dutiré maniãtã, marĩ tiirere “ñañaré tiiré niicu” jĩĩmasĩribojĩyu. Tee dutiré watoapũre sicawãme biiro jĩĩã: “Ãpẽrãyéere ugorijãña”, jĩĩã. Tee jĩĩrõno manidójããtã, too docare yũũ “ugorecutire ñañaré niicu” jĩĩmasĩña manibójĩyu. ⁸ Tee dutiré yũũre ñañaré tiirere ãñurõ tũgueñamasĩrĩ tiipacári, yũũpe nemosãñurõ ñañarére tiidugágu pũtuájãã. Tee dutiré maniãtã, ñañaré tiirígũ niipacũ, wãcũña manibójĩyu.

⁹ Tíatopũre ména yũũ tee dutirere masĩriritopũre wãcũpatiro manirõ yũũ niijãmiwũ. Too síro tee dutirere yũũ masĩrĩ sáa, ñañaré tiiré yũũre dutinucãwũ. Teero tiigú, “pecamepũ wáagudacu” jĩĩ tũgueñamitũ. ¹⁰ Teero tiiré wapa ñañaré tiinógũdupũ niijãgũ tiirígũ niimiwũ. Tee dutiré basocáre Cõamacũmena ãñurõ pũtuári tiiré

niipacaro, yũpere wapa c̄ogú, diagũdu putuári tiiwú. ¹¹ Yũ tee dutirépere wãcũnũnuseboarigure ñañaré yũpũre niiré yũre ñañaré wãcũnũnuseri tiĩmajãmitũ. Tee dutirére masĩpacũ, yũ ñañaré tiiré wapamena diadoarere b̄ajãgũdu tiimírigu niiwã.

¹² Teero tiiró, Moisére dutiré cũũrigue ñañaré maniré peti niĩ. Tee dutiré niipetirepũra ñañaré maniré, diamacũ maquẽ, añuré niĩ. ¹³ Too docare tee dutiré añuré niipacaro, ¿yũre diadoarere b̄ajãgũdu putuári tiigári? Tiiricu. Yũ netõnucãre wapamenape diadoarere b̄ajãgũdu putuámitũ. Teero tiiró, yũ tiirécũtipepe tee dutiré añurémena ññarĩpereja, ñañaré tiiré niiriro niiwũ. Ateména putuáa: Tee dutirére tũomasĩpacũ netõnucãjĩgũ, ñañaré tiirére “bayiró ñañaré niĩ” jĩmasĩnoã.

¹⁴ Marĩ masĩã: Moisére dutiré cũũrigue Cõãmacũ ticorigue niirõ tiia. Yũpũre ñañarére tiisũguénucãrigũ niijĩgũ, ñañarérena tiirucúgu tiiróbiro niigú niĩ. ¹⁵ Yũ tiidũgãrere tiiría; yũ tiiríporepere tiirucújãga sũcã. Yũ basiro yũ tiirucúrere tũomasĩriga. Deero tiigú teero tiĩata yũ. ¹⁶ Yũcã yũ tiidũgãherere tiirucújĩgũ, Moisére dutiré cũũriguere tiirĩpacũ, “añuréra niĩ” jĩapujãã. ¹⁷ Yũ basiro mee ñañaré tiia. Yũpũre ñañaré tiiré niijĩrõ, yũre ñañaré tiirí tiigá. ¹⁸ Ateré yũ masĩã: Yũ basirora yũ ñañarére tiisũguénucãrigũ niijĩgũ, añurépere “añurõ tiijãgũda” jĩãrigũ niipacũ, tiimasĩriga. ¹⁹ Añuré yũ tiidũgãrere tiiróno tiigú, ñañaré yũ tiidũgãhererepere tiirucúa. ²⁰ Yũ tiidũgãherere tiigú, yũ basiro mee teero tiia. Yũpũre ñañaré tiiré niijĩrõ, yũre ñañaré tiirí

tiigá.

²¹ Ate wáarucua yũre: Yũũ “añurére tiijägüda” jĩpacũ, ñañarére tiipapácütirucujäga. ²² Yũũ basiropeja Cõamacũ dutirére tusanetõjämiga. ²³ Tee tiiró, yũũ tagueñarĩ, yũũ ñañaré tiisuguérigue yũũ añurõ tiidugárepere wãcũnũsedugari, bayiró cãmerĩquẽrõbiro tagueñaga. Wãcũnũsedugamiãriguere ñañarépe dutinetõnucãjãcu.

²⁴ Ñañaré tiirére duumasĩrijũ, ñañarõ tagueñaga. ¿Noã yũũ diadoaboariguere catiré petihérepere buarĩ tiimasĩgari? ²⁵ Cõamacũ sĩcũrã marĩ Õpũ Jesucristomena yũre catiré petihére buarĩ tiimasĩqui. Teero tiigú, Cõamacũrẽ usenire ticoa. Ateména pũtuáa: Yũũ wãcũrémena Cõamacũ dutirére tiicotégũ niĩã. Yũũ ñañaré tiisuguériguere tiirucúgũ niijĩgũ, ñañarépe tiicotégũra niĩã.

8

Espíritu Santore cãorá niirecãtire

¹ Teero tiirá, marĩ Jesucristomena niirãjã ñañaré tiinóricu; pecamepũ wáaricu. ² Espiritu Santo marĩrẽ mama catirére Jesucristomena cãorĩ tiirĩgũ niiwĩ. Cãũ catiré ticoriguemena marĩ ñañaré tiirécãtirere tiidumasĩã sãa. Diadoaborere netõrĩrapũ niĩã sãa. ³ Marĩ ñañarépe tiisuguéncãrira niijĩrã, Moisére dutiré cũũriguepere añurõ tiimasĩhẽrã niijĩyu. Tee dutirépeja marĩrẽ netõrĩ tiimasĩria. Cõamacũ dícu netõrĩ tiimasĩqui. Cãũ macũrẽ ticodiocorigũ niiwĩ, marĩ ñañaré tiirére dia wapatĩbosadutigu. Cãũ macũ marĩ ñañarére tiisuguéncãrira õpũcãtiro

tiiróbirora òpũũcãtiyigu. Tiiðpũũmena diagu, marĩ ñañaré tiiré wapare wapatípetijãbosarigu niuwĩ. 4 Teeré wapatígu, marĩrẽ Cõãmacũ dutiróbiro tiiaro jĩgũ, teero tiibosáyigu. Teero tiirá, marĩ ñañarére tiisuguénucãriguere tiinunúsera mee niĩã sáa; Espíritu Santo tutuaromena cũũ booróbiro tiirécãtirape niĩã.

5 Basocá cúã ñañarére tiisuguénucãriguere tiinunúseraja tee dícare wãcũnũnũsecua. Basocá Espíritu Santo boorére tiirécãtirapeja tee dícare wãcũnũnũsecua. 6 Basocá cúã ñañarére tiisuguénucãrigue dícare wãcũnũnũserapeja diarã tiiróbiro niitoacua. Espíritu Santo boorénorẽ wãcũnũnũserapeja catiré petihére cwoádara niitoacua; añurõ niirecãtirere cwoádara niitoacua. 7 Basocá cúã ñañarére tiisuguénucãrigue dícare wãcũnũnũserapeja Cõãmacũrẽ ññadugahera tiiróbiro niicua. Cũũ dutirére tiidugárijĩrã, tiimasĩhẽrã niicua. 8 Cúã ñañarére tiisuguénucãrigue dícare tiirucújĩrã, Cõãmacũpere usenirĩ tiimasĩricua.

9 Múãpe múã ñañarére tiisuguénucãriguere tiirécãtiricu. Espíritu Santo múãpũre niigú cũũ múãrẽ tiidutĩrenorẽ tiirécãtiçu sáa. Sícũnorẽ Espíritu Santo cũũpũre manirĩ, Jesucristomena niiriqui. 10 Cristo múãpũre niĩatã, múãye òpũũrĩ bóaadari òpũũrĩ niipacari, múãye yeeripũnarĩpe catiré petihére cwotóacu. Ñañaré tiiré wapa múãye òpũũrĩ bóaadacu. Cõãmacũpe múãrẽ “añurãrã niĩya” jĩnoremene catiré petihére cwotóacu. 11 Cõãmacũ Jesuré diarigupũre masõrigu niuwĩ. Espíritu Santo múãmena niirĩ ññagũ, Cõãmacũ

máaye õpũĩrĩ bóaadare õpũĩrĩ niipacari, catiri tiigúdaqui. Teeré tiigúdaqui Espiritu Santo máãpũre niigúmena.

¹² Teero tiirá, yáa wedera, Espiritu Santo marĩrẽ tiidutírobirora tiirucúro booa. Marĩ ñañarére tiisũguénũcãriguere tiirĩjãrõ booa sáa. ¹³ Marĩ ñañarére tiisũguénũcãriguere tiirája, diadoadara niiãdacu. Tee ñañarére tiisũguénũcãriguere Espiritu Santo tiíápũremena tiidúrapeja catirucudacu.

¹⁴ Niipetira Espiritu Santo dutirobiro tiinũserano Cõãmacũ põna niĩya. ¹⁵ Cõãmacũ marĩrẽ Espiritu Santore ticorigũ niiwĩ. Espiritu Santo marĩmenarã niigũ, marĩrẽ cuiri tiirĩqui; ñañarõ netõãdarape cuiremena niirucucua. Espiritu Santo marĩrẽ “diamacũ Cõãmacũ põnabiro putuára tiia” jĩmasĩrĩ tiirĩgu niiwĩ. Teero tiirá, cũãmenarã Cõãmacũrẽ “Pacu” jĩmasĩã. ¹⁶ Espiritu Santora marĩ wãcũrépũre “Cõãmacũ põna niitoaa” jĩ tũgueñarĩ tiiquí. ¹⁷ Cõãmacũ cũoré cũã macũmena putuáadacu. Marĩ Cõãmacũ põna niirĩ, Cristore putuaréno marĩcãrẽ putuáadacu. Teeré ñeeãdari sũguero, Jesucristo ñañarõ netõrírobirora ñañarõ netõápũro booa ména. Too síropũcãrẽ sícãrõména Cõãmacũ ãñuré cũorére Cristomena cũoádacu marĩ.

Marĩ Cõãmacũ ãñuré cũorémẽna niiãdacu

¹⁸ Marĩ atibũrecopũ ñañarõ netõã. Too síropũ Cõãmacũ marĩrẽ ãmũãsepũ ãñurére ticoadarere wãcũrã, mecũtígã marĩ ñañarõ netõré “bayiró niiré mee niĩã” jĩ wãcũã. ¹⁹ Too síro Cõãmacũ marĩrẽ “yũũ põna niĩya” jĩgũ, cũã ãñuré cũorére ticogũdaqui. Cũã teeré ticoadari bũrecore

niipetire cūū bauanérigue coteró tiicú. ²⁰ Niipetire Cõāmacū bauanérigue cūūrē netõñcāripacaro, bóaadare pũtuáyu. Cõāmacū “bóaditire pũtuádoaricu tiirópũja” jĩgũ, teeré teero wáari tiijárigu niiwĩ. ²¹ Too síropũreja cūū bauanérigue bóaadare mee niiādacu; netõnénoādacu sáa. Cõāmacū põna cūū añurére cœoróbirora cūū bauanériguecã cœoādacu. ²² Marĩ ateré masĩā: Atitóre niipetire Cõāmacū bauanérigue pũnirére tũgueñacu ména. Sícõ numiõ wĩmagũ apagodo pũnirére tũgueñarõbiro tũgueñacu. ²³ Tee bauanérigue dícu pũniré tũgueñarõ mee tiia. Marĩ Espíritu Santore cœorácã pũniré tũgueñarõbiro niijãã. Cõāmacū marĩrē Espíritu Santore ticosũguerigu niiwĩ ména. Teero tiirá, ateré coterá tiia sũcã: Too síropũ Cõāmacū niipetira tũocóropũ marĩrē “yũũ põñabirora pũtuájãrã tiíya” jĩĩadarere cotea. Teero biiri “Cõāmacū marĩrē niirucujãādare õpũũrĩrē ticogũdaqui” jĩĩrã cotea. ²⁴ “Teeré ñeejãādacu” jĩĩ wãcũremena padeosũguéjĩrã, netõnénowũ. Sícũnorē “ticogũda” jĩĩriguere ñeetoarigũpũja cotenemoriqũ sáa; diiyenópere cotemasĩña manicú. ²⁵ Marĩpe too síropũ ñeeādarere cotea. Potocõrõ manirõ cotea.

²⁶ Apetó marĩ wãcũbayiripacari, Cõāmacũrē diamacú añurõ sãĩmasĩripacari, Espíritu Santo tiiapuqui. Marĩ ñañarõ netõrĩ, Cõāmacũrē añurõ sãĩmasĩrõ mee wáacu. Teero tiigũ, Espíritu Santope marĩrē tiiapugũ marĩ sãĩbóariguere sãĩbosáqui. Marĩ sãĩmasĩña manirére sãĩmasĩqui. ²⁷ Cõāmacũpe marĩ boorére tũgueñamasĩgũ niijĩgũ, Espíritu Santo sãĩbosárere añurõ masĩtoaqui. Espíritu Santo Cõāmacū basiro cūūrē padeoráre boosãrenorē

bayiró sãĩbosáqui.

Ñañaaré añurõ netõncãjããdacu

²⁸ Cõãmacũ marĩrẽ cũũ booróbiro tiiáro jĩĩgũ, beseyigu. Teero tiirá, marĩ ateré masĩã: Marĩ cũũrẽ maĩrãrẽ tiiápurucujãqui; niipetire marĩrẽ noo niiréno wáapacari, Cõãmacũ añurére marĩrẽ wári tiiquí. ²⁹ Cõãmacũ sicutopura cũũrẽ padeoádarare masĩpetitoayigu. Cũã niiãdare maquẽrẽ biiro jĩĩyigu: “Cũãrã yũũ macũ niiriobirora niiãdacua; cũũ niirecutirebirora niimũãñucããdacua”, jĩĩyigu. Teero tiigú, cũũ macũrẽ “niipetira yũũre padeorá sõwũ tiiróbiro niigú putuáguadaqui” jĩĩtoayigu. ³⁰ Cõãmacũ “yũũ macũ niirecutirebirora niimũãñucããdacua” jĩĩnorirarena cũũ põna tiiróbirora putuári tiirigu niiwĩ. Cũũ põna tiiróbiro putuaráre “añurãrã niĩya” jĩĩrigu niiwĩ. “Añurãrã niĩya” jĩĩrãrẽ cũũ macũbiro putuári tiirigu niiwĩ.

³¹ Teero tiirá, marĩ tee niipetirere wãcũjĩrã, “marĩrẽ Cõãmacũ diamacũrã tiiápujãgũdaqui” jĩĩmasĩã. Cũũ tiiápuri, ãpẽrã marĩrẽ ñañaarõ tiipacári, wãcũpatiria. Cũã ñañaarõ tiiré niidoaricu.

³² Cõãmacũ cũũ macũ peticãrẽ maĩpacú, marĩye wapare diabosadutigu, basocá cũũrẽ sĩãrĩ tiijãrigu niiwĩ. Teero cũũ macũrẽ ticorigu niijĩgũ, niipetire marĩrẽ tiiápurecãrẽ ticogũdaqui. ³³ Sĩcũno Cõãmacũ cũũ beserirapure “ñañaarã niĩya” jĩĩmasĩriqui. Cõãmacũ basiroke “añurãrã niĩya” jĩĩtoarigu niiwĩ. ³⁴ Sĩcũno marĩrẽ “ñañaarõ tiiró booa” jĩĩsũguemasĩriqui. Jesucristope marĩrẽ diabosarigu niiwĩ. Diatoa, masãrigu niiwĩ. Teero tiigú, mecãtígãrẽ cũũ Pacũ diamacũpe duijĩgũ, marĩrẽ

sãiboságu tiiquí. ³⁵ Sîcũno Cristo marĩrẽ maĩrécãrẽ cãmotãmasĩricu. Marĩ ñañarõ netõpacári, marĩ ñañarõ tũgueñarucupacari, marĩrẽ ñañarõ tiipacári, marĩrẽ juabóare wáapacari, marĩ suti cõorípacari, marĩ quioré watoapũ niipacari, marĩrẽ sîãpacári, Cristope maĩrucújãqui. ³⁶ Cõãmacũye queti jóaripũpũcã teerora jĩ jóanoã:
 Мнѣрẽ padeoré wapa wãcũhẽrõ sîãnóãdarapũra niĩã.

Ovejare sîããdara tiiróbiro ùsãrẽ tũgueñaya,*
 jĩ jóanoã.

³⁷ Marĩpũre noo niiré wáapacari, Jesucristo marĩrẽ maĩgũ tiiapuremena ãñurõ netõnũcãjããdacu.

³⁸ “Cõãmacũ marĩrẽ maĩrere apeyenó cãmotãmasĩricu”, jĩ padeomasĩjãã yũja. Diarénocã, teero biiri catiré; ángelea, teero biiri wãtĩãrẽ dutirá; atitó wáarecã, teero biiri too síropũ wáaadare; tutuare cõorácã, ³⁹ teero biiri ùmũãrõpũ wáarecã, ùcũãrõpũ wáare; teero biiri dee biiré Cõãmacũ bauanériguenocã cũũ marĩrẽ maĩrere cãmotãmasĩricu. Cõãmacũ cũũ maĩrere ãñogũrã, marĩ Õpũ Jesucristore marĩye wapare diabosadutirigũ niĩwĩ.

9

Israelya põna macãrãye queti

¹ Yũũ Jesucristore padeojĩgũ, jĩĩdoro manirõ, diamacũ wedea. Espíritu Santocã yũũ jĩĩrere “diamacũrã jĩĩgũ tiii” jĩĩmasĩqui. ²⁻³ Yũũ bayiró wãcũpati, ñañarõ yeeripũnacũtiga, yáa wedera Israelya põna macãrã Jesuré padeohéri ññagũ. Yáa põna macãrã

* **8:36** Salmo 44.22.

diamacú Jesuré padeorí boogú, pecamepɛ cúã wáari booríga. Teero tiigú, yɛpɛ cúãmena wasodugámiã. Wasogú, yɛpɛ pecamepɛ wáagudacu; Cristore ñnaribocu. ⁴ Cúãjã biirope jĩnorira niĩya: Israel pãrãmerã niinɛnɛsera niĩya;

Cõãmacũ cũ põna tiiróbiro putuáaro jĩgũ, cúãrẽ beseyigu;

cũ bóebaterere cúã ññayira;

cúãrẽ “biirope cãmerĩ tiirécutiada” jĩyigu;

cúãrẽ dutiré cɔóadarecãrẽ cũirigu niiwĩ;

“yáa wiipɛre yɛpɛre padeorá, biiro tiirécutiya” jĩrigu niiwĩ;

cúãrẽ “ãñurõ tiípurucujãgũdacu” jĩrigu niiwĩ;

⁵ cúã Abraham, Isaac, Jacob pãrãmerã niinɛnɛserapɛ niĩya;

Cristocã basocú bauájigũ, cúãya põna macãrã niirigu niiwĩ sũcã.

Cũ Cõãmacũrã niiqui.

Niipetirere dutimasigũ niiqui.

Teero tiirá, “mɛn ãñugú niã” jĩ, ɛsenire ticorucujãrõ booa.

Teerora jĩrõ booa.

⁶ Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ ãñurõ tiipacári, paɛ cũrẽ padeoríya. Cúã padeohéri, “Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ ‘ãñurõ tiigúda’ jĩriguere tiiríqui” jĩgũ mee tiia. Cõãmacũ cũ jĩrẽre diamacú tiiquí. “Cõãmacũ niipetira Israel pãrãmerã niinɛnɛserare beseriyigu”, jĩdugaro tiia. ⁷ Teero biiri niipetira Abraham pãrãmerã niinɛnɛserare beseriyigu. Cõãmacũ Abrahamrẽ jĩyigu: “Isaac pãrãmerã niinɛnɛsera

mũũ pãrãmerã peti niiãdacua”, jĩrigũ niiwĩ. ⁸ Biiro jĩũdũgaro tiia: Cõãmacũ niipetira Abraham pãrãmerã niinũnũserare “yũũ põna niiĩya” jĩriqui. Abrahamrẽ “sĩcũ põnacutĩgũdacu” jĩrigũ põna dícu Abraham pãrãmerã niinũnũsera niicua Cõãmacũ ãñacoropũ. ⁹ Cõãmacũ Abrahamrẽ cũũ põnacutĩadare maquẽrẽ wedesũguegũ, biiro jĩrigũ niiwĩ: “Atitónorã yũũ atiri, Sara macũcutigopũ niigõdaco mée”, jĩrigũ niiwĩ.

¹⁰ Apeyé niinemoã sũcã: Too síro marĩ ñecũ Isaac namocutiyigũ. Cũũ numo Rebeca sũduárirare niipacó niyigo. Cũãgã Isaac sũcũpõnarã niyira. ¹¹⁻¹² Cũã bauáadari sũgueropũra, ãñurẽ, ñañarere cũã tiirĩpacarira, Cõãmacũ sũcũrẽna besesũguetoayigũ. Teero tiirĩguemena Cõãmacũ cũũ “besea” jĩrẽre ãñoyigũ. Basocã tiirẽre ãñagũ mee cũũ besedũgarare besequi. Teero tiigũ, Rebecare jĩrigũ niiwĩ: “Cũũ sõwũpe cũũ bairẽ padecotegũ sããgũdaqui”.* ¹³ Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: “Jacorẽ maĩwũ; Esaúpere boorĩwũ”,† jĩ jóanoã.

¹⁴ Too docare ¿deerope putuãnoãdari sãa? “Cõãmacũ diamacũ tihégũ niiqui too docare”, ¿jĩĩãdarite? Jĩriĩããda. ¹⁵ Cõãmacũ sicutopũra Moisére “yũũ bóaneõ ãñadũgagũnorẽ bóaneõ ãñagũda”‡ jĩrigũ niiwĩ. ¹⁶ Teero tiirã, marĩ ateré masĩã: Cõãmacũ cũũ bóaneõ ãñadũgarare bóaneõ ãñaquĩ. Basocã basiro bóaneõ ãñadutiri mee bóaneõ ãñaquĩ. Teero biiri ãñurõ tiirẽ wapa mee bóaneõ ãñaquĩ. ¹⁷ Teero tiiró sũcã, Cõãmacũye queti

* **9:11-12** Génesis 25.23. † **9:13** Malaquías 1.2-3. ‡ **9:15** Éxodo 33.19.

jóaripũpucãrẽ Cõãmacũ Faraónrẽ “tee biigudacu” jĩriguere jóanoriro niiwũ: “Yũũ tutuarere mũũmena ãnogúda jĩgũ, mũũrẽ õpũ wáari tiiwá. Niipetiro macãrã yũũ tutuarere masĩãrõ jĩgũ, teero tiiwá”, § jĩrigu niiwĩ Cõãmacũ. ¹⁸ Teero tiigú, Cõãmacũ cũũ bóaneõ ñnadugagunorẽ bóaneõ ññaqui. Cũũ basirora ãpẽrãrẽ tuodugáhera niirĩ tiiquí.

¹⁹ Sícũno yũũ teero jĩãriguere tuogú jĩboqui: “Too docare Cõãmacũ basiro basocãre tuodugáhera niirĩ tiipacá, ¿deero tiigú cúãrẽ ‘wapa cõorã niĩya’ jĩbogari? Cũũ basirora tiidutírenorẽ ‘tiiría’ jĩmasĩña manimícura”, jĩboqui. ²⁰ Cõãmacũrẽ teenórẽ jĩrijãrõ booa. Teero jĩgúnojã Cõãmacũrẽ “diamacú tiiría mũũjã” jĩãmajãgũ niiquí. Sotucuru weeariru tiiruré weearigore “¿deero tiigó biiro bauríru weearĩ?” jĩmasĩricu. ²¹ Dii weegóno sicabũũa niipacari, coo tiidugáro weemasĩco. Decomena ãñurẽparũ coo dúaadareparũre weemasĩco. Apeburũaména coo cõoáadareparũre weemasĩco.

²² Teerora Cõãmacũcã tiiquí. Cũũ bayiró cúare, teero biiri cũũ tutuarere ãnogúda jĩgũ, cúã ññañaré tiirã niipacari, teero ññajãqui ména. “Ññañarõ tiinóãdarapũ niitoaya méé” jĩgũ, teero ññajãqui. ²³ Teero tiigú sũcã, cũũ basirora bóaneõ ññarirapereja ãñurõ tiiapugudaqui. Cũũ ãñurére cõoáro jĩgũ, be-setoajĩyi. ²⁴ Marĩ cũũ bóaneõ ññarã niĩã. Marĩ judíoare, ãpẽrã judíoa niihẽrãcãrẽ beserigu niiwĩ. ²⁵ Oseas Cõãmacũ wederiguere tee jĩ jóatarigu niiwĩ méé:
Basocá yãa põna macãrã niihẽrãpere “yãa põna macãrã niĩya” jĩgũdacu;

---

§ 9:17 Éxodo 9.16.

yuu maĩrã niĩhẽrãpere “yuu maĩrã niĩya”
jĩĩgũdacu,*

jĩĩ jóarigu niĩwĩ. ²⁶ Teero biiri
“múãjã yuu menamacãrã mee niĩã” jĩĩnori dita
macãrãpũrena

“cũã Cõãmacũ catigú põna niĩya” jĩĩnoãdacu,†
jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

²⁷ Israelya põna macãrã maquẽrẽ Isaías biiro
jóarigu niĩwĩ:

Israel pãrãmerã niinũnũsera
ditatupari díã pairímaa wesapũ niire tiiróbiro pau
niipacara,

pũarãgããñurõ netõnénoãdacua.

²⁸ Cõãmacũ cũũ jĩĩrirobirora diamacú tiigũdaqui.

Cũũ teeré tiĩádari bũreco jearipũreja,
pearó manirõ máata atibũreco macãrãrẽ ñãñarõ
tiigũdaqui,‡

jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

²⁹ Isaías basirora tee maquẽrẽ biiro
wedesaquetoarigu niĩwĩ:

Cõãmacũ niĩpetire sotoapũ niigú marĩya põna macũ
sĩcũnorẽ dũarídojããtã,

marĩcã petibójĩyu Sodoma macãrã, Gomorra
macãrã petirírobirora,§

jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

Cristoyere judíoa boorírique queti

³⁰ Too docare ¿deerope putuánoãdari sáa?
Biuro niĩã: Judíoa niĩhẽrãpe “ateré tiirí,
Cõãmacũ marĩrẽ ‘ãñurãrã niĩya’ jĩĩgũdaqui”

* **9:25** Oseas 2.23. † **9:26** Oseas 1.10. ‡ **9:28** Isaías 10.22-23.

§ **9:29** Isaías 1.9.

jĩrénorẽ tiinunúsericua. Tiinunúseripacara, Jesuré padeorémenape “añurãrã niĩya” jĩnorã niicua. ³¹ Judíoape “Moisére dutiré cũurigue tiirécãtirementena Cõãmacũ ùsãrẽ ‘añurãrã niĩya’ jĩgũdaqui” jĩ wãcũmiyira. Teero wãcũpacara, tee dutirébiro tiiríyira. ³² ¿Deero tiigú Cõãmacũ cúãrẽ “añurãrã niĩya” jĩriyiri? Cúãpe Jesucristore padeorípacara, Cõãmacũpe “añurãrã niĩya” jĩrĩ tũodugãmiyira. “Marĩ tiirécãtirementenape marĩrẽ ‘añurãrã niĩya’ jĩgũdaqui”, jĩ wãcũmiyira. Teero tiirã, Jesús ùtãgã tiiróbiro biigũre padeoríjĩrã, tiigapú dũpotua, ñaacũmucua. ³³ Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã: Jerusalénpũre sicaqui ùtãqui cũũã. Tiiquipũ basocã dũpotua, ñaacũmuãdacua.

Cũũrẽ padeogúno “bãri peti padeotú” jĩriqui,* jĩ jóanoã.

10

¹ Yáa wedera, Israelya põna macãrãrẽ netõnerĩ bayiró boosãã. Teero tiigú, bayiró Cõãmacũrẽ sãĩbosáa. ² Cúã Cõãmacũ boorere añurõ tiidugãmicua. Teero tiidugãpacara, añurõ tũomasĩricua. Yũũ masĩã cúã tiidugãrere. ³ Cõãmacũ cúãrẽ Jesuré padeorémenape “añurãrã niĩya” jĩrere tũodugãricua. Cúãrẽ dutirere yũurémenape añurãrã niidugacua Cõãmacũ ññacoropũre. Teero tiirã, Cõãmacũ “Jesupere padeoyã” jĩrere boorícua. ⁴ Jesuré padeogúno doca “dutarere tiirémenape Cõãmacũ ññacoropũre añugãrã niĩã” jĩ wãcũnũnũseriqui; “Jesuré

* 9:33 Isaías 28.16.

padeorémenape Cõãmacũ ññacoropure añugúrã niiã”
jĩĩ wãcũñññsequi.

⁵ Æpērã Moisés dutirémena Cõãmacũ “añurãrã
niiãya” jĩĩrére t̃odugáya. Moisés tee maquẽrẽ
biiro jóarigu niiwĩ: “Ate dutiré cũũrigue maquẽrẽ
tiirucúgu, catiré petihére buagúdaqui”,* jĩĩ jóarigu
niiwĩ. ⁶ Æpērãpé cúã Cõãmacũrẽ padeorémena
cũũ “añurãrã niiãya” jĩĩrére t̃odugáya. Tee
maquẽcãrẽ Moisés biiro jóarigu niiwĩ: “ ‘¿Noã
ũmuãsepu muãwagudari?’ jĩĩ wãcũrijãña”,
jĩĩ jóarigu niiwĩ. Moisés biiro jĩĩdugayigu: “
‘¿Noã ãmuãsepu marĩrẽ netõnégũdure suogú
wãagudari?’ jĩĩ wãcũnemorijãña; atitoarigu
niiwĩ”. ⁷ Atecarẽ jóarigu niiwĩ: “ ‘¿Noã niiditidiari
coperu diiwágudari?’ jĩĩ wãcũrijãña”, jĩĩ jóarigu
niiwĩ. Biiro jĩĩdugayigu: “ ‘Cristo diarira
watoapu niigúrẽ ¿noã masãmuãatiri tiigudari?’ jĩĩ
wãcũnemorijãña; masãmuãtoarigu niiwĩ”. ⁸ Teenórẽ
“wãcũnemorijãña” jĩĩ jóaari siro, ateré jĩĩ jóarigu
niiwĩ: “Cõãmacũ basocáre netõnére queti marĩ
watoapu niitoaa; marĩ teeréna wedea; teeréna
sũcã wãcũñññseu”,† jĩĩ jóarigu niiwĩ. (Marĩ tee
quetirena wedea; “Jesuré padeoyá”, jĩĩ wedea.)
⁹ “Jesucristo yuu Õpũ niiĩ” jĩĩ wedegúno “Cõãmacũ
Jesucristo diarigupure masõyigu” jĩĩ padeó
wãcũñññsegu, netõnénogũdaqui. ¹⁰ Jesucristore
padeó wãcũñññsegunorẽ Cõãmacũ “añugúrã niiĩ”
jĩĩqui. Cũũrã “Jesucristo yuu Õpũ niiĩ” jĩĩ wederi,
Cõãmacũ netõnégũdaqui.

¹¹ Cõãmacũye queti jóaripũpu ateré jóanoã:

* **10:5** Levítico 18.5. † **10:8** Deuteronomio 30.12-14.

“Cũũrẽ padeogúno ‘bári peti padeotú’ jĩĩriqui”, † jĩĩ jóanoã. ¹² Cõãmacũ judíoare, judíoa niĩhẽrãrẽ sícãrĩbíro ãñaqui. Cũũ sícũrã niipetira Ôpũ niĩ. Niipetira cũũrẽ padeorémãna sãĩrãrẽ pee ãñurere ticogũdaqui. ¹³ Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã sũcã: “ ‘Ôpũ, yũure netõnéña’ jĩĩ sãĩgũno netõnénogũdaqui”, § jĩĩ jóanoã.

¹⁴ ¿Deero tii basocá Jesuré netõnére sãĩãdari, cũũrẽ padeorípacara? ¿Deero tii cũũrẽ padeoádari, cũũye quetire tũorípacara? ¿Deero tii cũũye quetire tũoádari, tee quetire wederí basoca manipacári? ¹⁵ ¿Deero tii cúã tee quetire wedeadari, sícũno cúã putopũ “wedegu wáaya” jĩĩgũ manipacári? Cõãmacũye queti jóaripũpũ tee maquẽrẽ biiro jóanoã: “Marĩrẽ ãñuré quetire wedeada jeari ãñarã, bayiró useniã”, * jĩĩ jóanoã.

¹⁶ Pau judíoa ãñuré quetire tũopacára, niipetira padeoríya. Isaías teerena biiro jĩĩ jóarigu ni-iwĩ: “Ûsã Ôpũ, noãnópe ãsã wederere padeorá padeojíya. Niipetira padeopetíríya”, † jĩĩ jóarigu ni-iwĩ. ¹⁷ Ateména putuáa: Tũogũno padeoré bũaquí. Cũũ bũaquí Cristoye queti wederi tũorémãna.

¹⁸ Yũupe ateré sãĩñãã: ¿Apetó tiirã, Israelya põna macãrãcã tũorídojãyiri? Tũomíjíya. Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: Cúã wederé quetire niipetiro macãrã tũopetíjõãyira.

Cúã wederé atibúreco niipetiropũ sesajõãyiro, † jĩĩ jóanoã.

† 10:11 Isaías 28.16. § 10:13 Joel 2.32. * 10:15 Isaías 52.7.

† 10:16 Isaías 53.1. † 10:18 Salmo 19.4.

19 Ateré sãĩñánemoã: ¿Apetó tiirá, Israelya põna macãrã ãñuré quetire t̃omasĩriyiri? T̃omasĩmij̃ya. Ỹu teeré Moisés jóariguemena wedesugueguda. Cũ Cõãmacũ wedeseriguere biiro j̃ĩ jóarigu niwĩ:

Judíoa niñhãcãrẽ ãñurõ tiigúda.

Teero cúãrẽ tiirí, múã ññatutiadacu.

Múã “Cõãmacũyere t̃omasĩriya” j̃ĩrẽ dita macãrãrẽ ỹu ãñurõ tiirí,

múã cúaadacu, §
j̃ĩ jóarigu niwĩ.

20 Too síro Isaíacã Cõãmacũ wedeseriguere cuiro manirõ biiro j̃ĩ jóanemorigu niwĩ:

Ãmaãhẽrãpe ỹuure buawá.

Ỹuure “¿deero biirecutigari?” j̃ĩ sãĩñáhẽrãpere masĩrĩ tiiwá,*

j̃ĩ jóarigu niwĩ.

21 Isaías Israelya põna macãrãpere Cõãmacũ wedeseriguere biiro j̃ĩ jóarigu niwĩ sũcã: “Búrecori yoaro yé wãmorĩrẽ súunucũmiwã, ‘sũnarãrẽ, netõnacãrepirare boca ñeegũda’ j̃ĩgũ”, † j̃ĩ jóanemorigu niwĩ.

11

Israelya põna macãrãrẽ s̃iquẽrãrẽ Cõãmacũ beserigue

1 Ateré sãĩñánemogũda: ¿Cõãmacũ cũyare cõãjõãyiri? Cõãwaririgu niwĩ. Ỹucã Israelya põna macãrã niã. Abraham pãrãmi niinunusegu, Benjamínya põna macãrã niã. 2 Too sugueropu

§ 10:19 Deuteronomio 32.21. * 10:20 Isaías 65.1. † 10:21 Isaías 65.2.

Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ beseiygu, cũyara niiãrõ jĩgã. Atitócãrẽ cúãrẽ cõãwariqui. Elías Cõãmacũye queti jóaripũ jĩriguere múã tũomíjĩyu. Cũũ Cõãmacũpure Israelya põna macãrã tiirere bi-iro wedeyigu: ³ “Õpã, cúã mũyara profetare sããpetíjãrira niiwã. Mũrẽ padeorã wáicũrare sóepeorere tiibatéjãrira niiwã. Yũũ sícũrã dũsaa mũrẽ padeogã. Yũũcãrẽ sããdũgãra, ãmaãrã ti-icúa”, jĩiygu.* ⁴ Cõãmacũpe cũũrẽ yũuyigu: “Cúã teero tiipacãri, siete mil basocã yũũre padeorã dũsaãya. Cúãjã Baalbiro baugã weeriguere pade-oríya”,† jĩiygu. ⁵ Atitópucãrẽ péerora Israelya põna macãrãrẽ Cõãmacũ cũũ ãñurõ tiirémãna besequi. ⁶ Cũũ basocãre ãñurõ tiigã nijigũ, cúãrẽ besequi; cúã ãñurõ tiirẽ wapa mee besequi. Cúã ãñurõ tiirẽ wapa cúãrẽ beseatã, “cũũ basocãre ãñurẽ ticogã niiã” jĩirẽ wapamaníbojĩyu.

⁷ Too docare ¿deerope putuáadari? Israelya põna macãrã “Cõãmacũ ‘ãñurãrã niiya’ jĩgũdaqui marírejã” jĩ wãcũmijĩya. Cõãmacũpe cũũ beserira dícre “ãñurãrã niiya” jĩrigu niiwĩ. ãpẽrã besenoña manirã nijĩrã, tũomasĩre manidójãrã putuájãyira. ⁸ Tee maquẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ cũũyere tũomasĩhẽrĩ tiiyigu.

Cúãrẽ capeari ññahẽrã, cãmopéri tũohera tiiróbiro niirĩ tiiyigu.

Tée atitópucãrẽ teerora nijãya ména,‡

* **11:3** 1 Reyes 19.10,14. † **11:4** 1 Reyes 19.18. ‡ **11:8** Deuteronomio 29.4; Isaías 29.10.

jĩ jÓanoã.

⁹ Davicã tee maquẽrẽ Cõãmacũmena wedesegu, biiro jĩrigu niwĩ: Israelya põna macãrã cúã boseyara, mũũrẽ wãcũricua.

Cúã teero tiiré wapa cúãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiyá.

¹⁰ Cúãrẽ tuomasĩhẽrã tiiróbiro, ññahẽrã tiiróbiro niirĩ tiiyá.

Pee nũcãré apara, sucubírocõã tuturo tiiróbiro ñañarõ netõrĩ tiiyá,§

jĩ jÓarigu niwĩ.

Judíoa niihẽrãrẽ netõnérique

¹¹ Apeyé múãrẽ jĩnemogũda. Judíoa Jesucristore padeohéri, ¿Cõãmacũ cúãrẽ cõãpetijãyiri? Cõãpetirijĩyi. Cõãmacũ cúã netõnũcãrĩ ññagũ, netõnére quetire wederãre judíoa niihẽrãpere wededutirigu niwĩ. Too docare judíocã “marĩcã padeoáda” jĩãrõ jĩgũ, teero tiirígu niwĩ. ¹² Judíoa Jesucristore padeohéri, ãpẽrã atibúrecopũ niirãrẽ ãñurõ wáaa. Cõãmacũ “yũũ põnarẽ ãñuré ticogũda” jĩriguere judíoa ñeeríwa; judíoa niihẽrãpe ñeeẽya. Judíocã Jesucristore padeorító jeari, niipetira atibúrecopũ niirãrẽ nemorõrã ãñurõ wáaadacu.

¹³ Mecãtígã múã judíoa niihẽrã dícurẽ wedegũdu tiia. Jesucristo yũũre múãrẽ cũũyere wededutigu besecũwĩ. Yũũ ññarĩ, yũũ paderé búri niiré mee niĩã. ¹⁴ Yũũ múãpere tee quetire wederi ññarã, yáa wedera judíocã “padeoró boocú” jĩbocua. Teero tiirã, cúãcã netõnénobocua. ¹⁵ Judíoa Cõãmacũ menamacãrã niimirira cũũrẽ padeorĩjĩrã,

§ 11:10 Salmo 69.22-23.

cõãnoyira. Tee tiigú, judíoa niihērāpere cūũ menamacārā wáari tiiyígu. Too síro cūũ cúārē ñeenemorĩ, añunetõjõãadacu. Diarirapũ masõrira tiiróbiro niiãdacu.

¹⁶ Queorémena múārē wedegũda: Pã tiirá decomena née, “Cõãmacũye tiíadare niiã” jĩcua. Tee jĩpacari, Cõãmacũ dũsarécārē “yéera niiã” jĩ ññaqui. Teerora niiã sũcã yucũgũmenacārē. Tiigú nucõrĩ Cõãmacũye niicu. Teeré tiiróbirora Cõãmacũ teedũpuricārē “yéera niiã” jĩ ññaqui.*

¹⁷ Ësã judíojaja olivogu dũpũ macārā peti tiiróbiro niiã. Sĩquērã teedũpurire dũpotécõãriro tiiróbiro Cõãmacũ sĩquērã judíoare cõãrigũ niiwĩ. Too síro teedũpũri niiãriropũ apegú olivo macãnucũ macũ dũpurire wiiñédutigũ toopú tuuqui. Tuuari siro, añurõ wiicámeyio, wĩmuãdacu tiigú dũpũri tiiróbirora. Teeré tiiriro tiiróbiro wáayiro múã judíoa niihērãcārē. Cõãmacũ múārē cũyara wáari tiirígu niiwĩ. Múã judíoa niiripacara, niipetire Cõãmacũ Abraham pãrãmerãrē “añuré ticogũda” jĩriguere ñeeãdacu. ¹⁸ Teeré ñeeãdara niipacara, “marĩjã judíoa nemorõ añucu” jĩ wãcũrijãña. Múã dũpũri tiiróbiro dícu niicu. Nucõrĩ tiiróbiro sũonírã mee niicu múãjã.

¹⁹ Múã judíoa niihērã ateré jĩbocu: “Sĩquẽ ñañaaré dũpũri dũpotécõãnorigue tiiróbiro Cõãmacũ judíoare cõãrigũ niiwĩ. Apegú maquẽ dũpurimena wasotúnorigue tiiróbirora ãsãpere cũyara wáari tiirígu niiwĩ”, jĩbocu. ²⁰ Teerora biia, biiropeja.

---

* **11:16** Judíoa ñecãsũmuã Abraham, Isaac, Jacob tiigú nucõrĩ tiiróbiro Cõãmacũyara niĩya. Cúã pãrãmerã niinũnũseracã tiigú dũpũri tiiróbiro niijĩrã, Cõãmacũyara niĩya.

Cõãmacũ cúã padeohéri ññagũ, cõãrigũ niwĩ. Múãpe cũũrẽ padeorá niijrã, cũũyara niã. Teero tiirã, “ũsã judíoa nemorõ niã” jĩĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirã, Cõãmacũmena tuomasĩsãñu niñña, ãsãcãrẽ cõãrĩ jĩrã. ²¹ Cũũrã judíoare olivogũ niisuguerẽ dupurire dupotécõãriro tiiróbiro tiirígu niwĩ. Múã judíoa niñhẽrãcãrẽ cũũrẽ padeohéri, teerora tiigúdaqui.

²² Ateré acabórijãña: Cõãmacũ basocáre bóaneõ ññagũ niiqui. Teero biiri ñañaré tiirãre queoró diamacũrã ñañarõ netõrĩ tiiquí. Cũũrẽ padeohérare ñañarõ netõrĩ tiiquí. Múã docare bóaneõ ññagũ niiqui. Teero tiirã, múãrẽ cũũ bóaneõ ññarere wãcũrã, padeorucújãña. Múã duucũrĩ, ñañaré dupuri dupotécõãriro tiiróbiro múãcãrẽ cõãgũdaqui. ²³ Judíocã cõãnorira niipacari, Jesucristore padeorí, cúãcãrẽ añurõ tiigúdaqui. Dupuri dupotécõãrigue tiiróbiro niimirare tiigupúra tuunemorõ tiiróbiro tiigúdaqui sũcã. Cũũyara wári tiigú, teero tiigúdaqui. Cũũ teeré tiimasĩjãqui. ²⁴ Múã judíoa niñhẽrã macãncũ macũ olivogũ dupuri tiiróbiro niirira niã. Cõãmacũ teedupurire añurígupure tuurigue tiiróbiro múãrẽ cũũyara wári tiiyígu. Judíoa doca olivogũ maquẽ dupuri peti tiiróbiro niĩya. Cõãmacũ teedupurire tiigú basiropure tuuri, nemorõ añurõ wiijóacu. Teero tiigú, Cõãmacũ múãrẽ cũũyara peti niiripacari, cũũyara niirĩ tiirígu niwĩ; judíopereja nemorõrã cũũyara niirĩ tiigúdaqui sáa.

Judíoare netõnéãdare

²⁵ Yáa wederabiro niirã, “Cõãmacũ ãsãpere judíoare nemorõ maĩquí” jĩrĩ booríga. Teero tiigú,

too suguero macãrãpũ masĩña manirĩguere múãrẽ masĩrĩ boogá. Ate niĩã: Paũ judíoa cãmopéri tuohéra tiiróbiro niĩya: Jesuré padeoríya ména. Téee judíoa niihẽrã Jesuyé maquẽrẽ tuopetí, paũ padeoári siro, padeoádacua. ²⁶ Teero wáari, niipetira judíoa netõnénoãdacua. Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Basocáre netõnéngũdu Jerusalén macãrãya põna macũ niigũdaqui.

Jacob pãrãmerãye ñañarére cõãgũdaqui.†

²⁷ Cũãye ñañarére acabóri, yũũ too sugueropũ jĩĩrigue diamacũ wáaadacu,‡
jĩĩ jóanoã.

²⁸ Paũ judíoa Jesús basocáre netõnére quetire padeodugáricua. Cũã padeohére wapa múãpere Cõãmacũ añurõ tiiquí. Cũã padeodugáripacari, cúãrẽ maĩquí. Sicatorpũra cúã ñecũsũmuãrẽ beserigu niijĩgũ, cũũ beserira pãrãmerã niinanũseracãrẽ maĩquí. ²⁹ Cõãmacũ judíoare cũũ “añurére ticogũda” jĩĩriguere ticorijã tiiríqui. Ññuré ticoriguere pũtuãneriqui. Teero biiri cũũ beseri põna macãrãrẽ cõãriqui. ³⁰ Too sugueropũ múã Cõãmacũrẽ netõnucãrira niiwũ. Atitóre Cõãmacũ judíoa netõnucãrĩ ññagũ, múãpere bóaneõ ññaqui. ³¹ Teerora wáaadacu judíoacãrẽ. Cũã Cõãmacũrẽ netõnucãya. Too síro Cõãmacũ múãrẽ bóaneõ ññaribirora cúãcãrẽ bóaneõ ññagũdaqui. ³² Cõãmacũ niipetirapũre bóaneõ ññadugaqui. Teero tiigú, niipetirapũre sícãrĩbíro “netõnucãrã niĩya” jĩĩ ññaqui.

† 11:26 Isaías 59.20. ‡ 11:27 Jeremías 31.33-34.

33 ¡Ñunetōjōāgũ niĩ Cōāmacũ! Cũũ marĩrẽ bayiró añurere tiimasĩrĩ tiiquĩ; cũũ masĩré, cũũ tũgueñare añunetōjōāre niicu. Cũũ “biiro tiigúdadu” jĩĩ wácũrere wedemasĩña maniã; cũũ tiirere tũomasĩña maniã. Cũũ sĩcũrã masĩqui. 34 Cōāmacũ marĩ Ōpũ wácũrere sĩcũno masĩriqui. Sĩcũ cũũrẽ “biirope booa” jĩĩmasĩriqui. § 35 Teero biiri sĩcũno “Cōāmacũ yũare wapamóqui yũũ cũũrẽ ticorigue wapa” jĩĩmasĩriqui.* 36 Niipetire cũũ tiirigue dícu niĩã. Teeré cũũ cotequi. Teeménarã cũũ booró tiidugáro tiijãqui. Teero tiirã, niipetira Cōāmacũrẽ “cũũ niipetirere dutimasĩqui” jĩrucujãda. Teerora niĩãrõ.

12

Jesuré padeoräre tiidutire

1 Yáa wedera, Cōāmacũ marĩrẽ añurõ bóaneõ iñarucuqui. Teero tiirã, Cōāmacũrẽ múã basiro múãye ōpũũrĩ, wácũré, niipetiremena “mũyera niĩã” jĩĩña. Wáicũrere sĩãdutí ticorirobirora múãye ōpũũrĩ catiré niipacari, cũũrẽ ticoya. Múãye ōpũũrĩ ñañaré maniré niirĩ, Cōāmacũ múãmena ũsenigũdaqui. Múã tee tiirémena cũũrẽ padeorére diamacú ãñoãdadu. 2 Múã atibũreco macãrã tiirucũrere iñarã, cũũ tiiróbiro tiirijãña. Biirope tiiyá: Múã wácũrere wasowáya. Teeména múã niirecutirere wasojãdadu; Cōāmacũ boorépere masĩãdadu. Cũũ boorére masĩjĩrã, añurere tiiádadu; Cōāmacũrẽ ũsenirĩ tiiádadu. Cũũ booré diamacú niĩã.

§ 11:34 Isaías 40.13. * 11:35 Job 41.11.

³ Cõãmacũ aññuré ticogú yũre beserigu niuwĩ, cũũye quetire wedearo jĩĩgũ. Teero tiigú, múã niipetirapũre jĩĩã: Sícãno “niipetire tiipetijãmasĩã” jĩĩ wãcũrijãrõ booa. Queoró wãcũrepe biiro niiã: “Jesucristore padeojĩgũ, cũũ tiimasĩre ticoré jeatuaro tiimasĩã”, jĩĩña. ⁴ Queorémēna wedegũda: Marĩya õpũũ sicaõpũũ niipacaro, pee õpũũ maquẽ cãojãã. Niipetire tiiõpũũ niiré merẽã dícu padea. ⁵ Teerora niiã marĩ Jesuré padeorá. Marĩ pau niipacara, Cristomena niijĩrã, sicaõpũũ niiré tiiróbiro niiã. Tiiõpũũ niiré merẽã dícu niipacaro, sicaõpũũrã niiã.

⁶ Cõãmacũ marĩ niipetirapũre merẽã dícu tiimasĩrere cũũrigu niuwĩ. Cũũ aññuré ticodũgarere ticoqui. Teero tiirá, teeména aññurõ tiiapuada. Cõãmacũ marĩ sĩquẽrãrẽ cũũ wededutirere wedemasĩrere ticoqui; teero tiirá, marĩ padeoró jeatuaro ãpẽrãrẽ wedeada. ⁷ Marĩ sĩquẽrãrẽ tiiapumasĩrere ticoqui; teero tiirá, ãpẽrãrẽ aññurõ tiiapuada. Sĩquẽrãrẽ cũũye maquẽrẽ buemasĩrere ticoqui; teero tiirá, aññurõ buearo. ⁸ Sĩquẽrãrẽ wãcũbayiri tiimasĩrere ticoqui; teero tiirá, wãcũbayiri tiiaro. Sĩquẽrãrẽ niyeru o apeyenómena tiiapumasĩrere ticoqui; teero tiirá, tee ticojããrõ. Sĩquẽrãrẽ ãpẽrãrẽ dutimasĩrere ticoqui; teero tiirá, aññurõ dutimasĩãrõ. Sĩquẽrãrẽ bóaneõ iñarere ticoqui; teero tiirá, useniremena tiiapuaro.

Jesuré padeorá biiro tiirécãtiro booa

⁹ Tiiditóro manirõ ãpẽrãrẽ maĩñá. Ñañarere boorijãña. Aññurépere booyá. ¹⁰ Jesuré padeojĩrã, sícãpõna tiiróbiro cãmerĩ maĩñá. Múã basiro

múã maĩrõ nemorõ ãpẽrãcãrẽ cãmerĩ quioníremena maĩñá.

11 Marĩ Õpũrẽ padecotera niijĩrã, niipetire múã tiirére sõnoremena tiirijãña; ãñurõ tũsarémema tiiyá.

12 “Cõãmacũ too síropure ãñurõ tiigúdaqui” jĩrã, useniyueya. Merẽã wáari, ñañarõ netõrã, wãcũbayijãña. Duuró manirõ Cõãmacũrẽ sãĩrucújãña.

13 Jesuré padeorãre apeyenó dusarí, tiiapuya. Múã putopu jearãre ãñurõ ñeeña.

14 Múãrẽ ñañarõ tiirãre “ãñurõ wáaaro” jĩ, Cõãmacũrẽ sãĩbosáya. “Ñañarõ wáaaro” jĩrijãña.

15 Æsenirãnorẽ useniapuya. Utirãnorẽ utiapuya.

16 Sĩcãrĩbíro ãñurõ niirecutiya. “Marĩ ñniã nemorõ niĩã”, jĩ wãcũrijãña. Teero jĩrõno tiirã, búri niirãmena sĩcãrĩbíro niĩña. “Masĩrã peti niĩã”, jĩrijãña.

17 Múãrẽ ñañarõ tiirí, cúãrẽ cãmerijãña. Niipetira ññacoropure ãñurẽ dícu tiirucúra niĩña. 18 Múã niirõ põõtẽõrõ niipetiramena ãñurõ niirecutiya. 19 Yáa wedera, múãrẽ ñañarõ tiirí, cãmerijãña. Cõãmacũpe cúãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiaro. Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpu jóanoã: “ ‘Yũũ cãmeboságuda; yũũ wapa tiigúdacu’, jĩyigũ Cõãmacũ”,* jĩ jóanoã. 20 Atecã jóanoã: “Mũũrẽ ññatutigu juabóari, ecayá. Cũũ oco sñnidugári, tĩãña. Mũũ cãũrẽ teero ãñurõ tiirí, cãũ ñañarẽ tiiríguere bobogúdaqui”,† jĩ jóanoã.

* 12:19 Deuteronomio 32.35. † 12:20 Griegoayemena ateré jĩã: “Mũũ cãũrẽ teero ãñurõ tiigú, nitĩ asiyãreperire cãũya dupu sotoapu maapéoũ tiiróbiro tiigúdacu”. Ññaña Proverbios 25.21-22.

21 Ñañaré múārē docacūmurĩ tiirĩjãārõ. Múã ãñurõ tiirémenape ñañarére docacūmurĩ tiiyá.

13

1 Cõamacū dícu macārĩ dutiráre sõnecori tiiquí. Cúã cūñirira niíya. Teero tiirá, niipetira ãñurõ yuaya cúārē. 2 Dutiráre netõncãgãno Cõamacū dutirécãrē netõncãgãrã tiii. Teero tiirá, netõncãrãno ñañarõ tiinóadacua. 3 Dutiráre ãñurõ yuanyuanyu sera cuiro manirõ nijãcua. Netõncãrãpeja cui niicua dutiráre. Cuire manirã niidugara, ãñurõ tiiyá. Múã teero tiirí, dutirá “múã ãñuniã” jĩãdacua. 4 Cõamacū múārē tiíapuarõ jĩgã, cúārē sõnecorigu niiwĩ. Múã cúārē netõncãrã doca, cuiya. Dutirácã netõncãrãnorē ñañarõ tiimasícua. Netõncãrãrē ñañarõ tiirá, Cõamacū dutirére tiirá tiicúa. 5 Teero tiirá, marĩrē dutiráre yuuro booa. “Ûsarē wapa tiibócu” jĩrémēna dícu yuura mee tiiyá. Atecãrē wãcũña: “Ûsãpu ñañarõ yeeripũnacutidugariga” jĩrémēna wãcũrã yuaya. 6 Teero tiirá, dutirá niyeru wapasédutirere múã wapatícu. Dutirá cúã paderére diamacú tiirá, Cõamacūrē padecotera tiiróbiro niicua.

7 Dutirá múārē dutiri, cúã dutiróbirora tiiyá. Cúã wapasédutiri, wapatíya. Cúã dutirá niirĩ, cúārē quioníremēna ññaña. Cúã ãñurõ tiirí, cúārē ãñurõ wedeseya.

8 Æpērãrē wapamórijãña; máata wapatípetijãña. Cãmerĩ maĩrépere wapatípetimasĩricu. Teero tiirá, cãmerĩ maĩrucújãña. Æpērãrē maĩgãno Moisére dutiré cūñiriguere diamacú tiigú tiiquí. 9 Tee dutiré ateré jĩã: “Æpĩ namorē ñeaperijãña;

apegó manurẽ ñeeaperijãña.* Basocáre sãrĩjãña.†
 Yaarĩjãña.‡ Āpērãyére ugorijãña”,§ jĩã. Tee
 niipetire dutiré cũũriguere sicawãmerã néõnucõcu:
 “Muu basiro maĩrõ tiiróbirora āpērãcãrẽ maĩná”,*
 jĩã. 10 Marĩ āpērãrẽ maĩrã, cũãrẽ ñañarõ tiirícu.
 Teero tiirá, āpērãrẽ maĩrémena Moisére dutiré
 cũũriguere tiipetĩra tiiróbiro tiirá tiicú.

11 Teeré tiiáda, marĩ catirí burecorire añurõ
 wãcũrã niirã. Cãnrã tiiróbiro niirijããda. Marĩ
 sicato Jesucristore padeonucãrã, “ũmũãsepũ
 marĩ wáaadaro dusanetõjõãcu” jĩmiwã. Atitõre
 marĩ masĩã sãa: Péerogã dusacú Jesucristo
 putuaatiadaro. 12 Atebúrecorire ñami naĩtĩarõ
 tiiróbiro ñañaré tiiré niinetõjõãã. Bõemũãtiro
 tiiróbiro Jesucristo putuaatiadaro péerogã
 dusacú. Teero tiirá, noo booró naĩtĩarõpũ
 tiiãmajãrenorẽ tiidúro booa. Ññurõ bóeropũ
 niirã tiiróbiro niijĩrã, bóeropũ tiiréno dícare
 tiirucújããda. 13 Búrecopũ tiirécutirobirora
 tiirucúro booa. Bosebureco niirĩ, cũmu, āpērãrẽ
 acaribirijããda. Cũmurijããda. Ñeeaperijããda. Sõñorõ
 jĩrijããda. Āpērãyére ugorijããda. 14 Biirope tiiáda:
 Marĩ Ōpũ Jesucristomena niijĩrã, cũũ tiiróbiro
 añurõ niinunuseada. Marĩ ñañaré tiidugárere
 wãcũnunuserijããda.

14

Jesuré añurõ masĩrã, cũãrẽ añurõ masĩhẽrãye

* 13:9 Éxodo 20.14. † 13:9 Éxodo 20.13. ‡ 13:9 Éxodo 20.15.

§ 13:9 Éxodo 20.17. * 13:9 Levítico 19.18.

*maquẽ**(1Co 8.1-13)*

¹ Sīcū Jesuré añurō masīhēgū múã p̄top̄ jeari, cūūrē añurō bocaya. Cūū Jesuré añurō masīhērī ñnarã, cūūrē jīipotocōrō manirō ññajãña. ² Sīcū “ȳn̄ niipetirere yaari, merēã wáaricu” jīi wācūqui. Āpī Jesuré añurō masīhēgūpe “ȳn̄ oteré d̄ca dícure yaaguda, Cōãmacūrē netōn̄cārī jīīgū” jīi wācūqui. ³ Niipetire yaagúpe oteré d̄ca díc̄ yaagúre “tee tiiãmajãgū tiia” jīirijārō booa. Teerora sūcã, oteré d̄ca díc̄ yaagúpecã niipetire yaagúre “m̄n̄ wáicu diiroke yaari, ñañaniã” jīi wedepaticoterijārō booa. Niipetire yaagúre Cōãmacū cūū macū wáari tiitóayigu. ⁴ Marī ãpīrē padecotegure “m̄n̄ ñañarō tiia” jīi wedepaticoterijārō booa. Cūūrē dutigú díc̄ “queoró tiiáwū o ñañarō tiiáwū” jīimasīqui. Cōãmacūcã cūūrē padecotegure queoró tiigú wáari tiimasīqui. Teero tiigú, Cōãmacū cūūmena ūsenigūdaqui.

⁵ Teerora ãpērã “sicab̄recora apeyé búrecori nemorō Cōãmacūrē padeoró booa” jīi wācūcua. Āpērãpé “niipetire búrecori sīcārībīro Cōãmacūye niia” jīi wācūcua. Teero tiirã, múã niipetirap̄ra múã wācūrōp̄re “Cōãmacū booró tiia” jīirō booa. ⁶ Sīcū sicab̄recore “Cōãmacūya búreco peti niia” jīīgúno Cōãmacūrē padeogú̄d̄, teero jīiqui. Niipetire yaagúcã cūū yaarénorē “Cōãmacū ticoré niia” jīi, yaaqui. Teero tiigú, Cōãmacūrē ūsenire ticoqui. Āpī wáicu diiroke yaahegucã cūū yaarénorē “Cōãmacū ticoré niia” jīi, yaaqui. Teero tiigú, Cōãmacūrē ūsenire ticoqui.

⁷ Marī catira, diaracã, marī basiro “ȳn̄ booró

tiigúda” jĩrijārõ booa. ⁸ Marĩ catiró jeatuaro marĩ Õpārē “m̃m̃ booró tiiyá” jĩjārõ booa. Marĩ diaró p̃togāp̃m̃ niirācā, “m̃m̃ booró tiiyá” jĩjārõ booa. Teero tiirá, catirá, diaró p̃togāp̃m̃ niirācā cūyara niiā. ⁹ Cristo diarig̃m̃ niipac̃m̃, catijāwĩ. Teero tiigú, cū catirá Õp̃, teero biiri diarirap̃m̃ Õp̃m̃ niiqui sáa.

¹⁰ ¿Deero tiirá máāya wedeg̃m̃ tiiróbiro niigúrē wedepaticotei? ¿Deero tiirá cūārē “tee tiāmajǵū tiia” jĩ besei? Cōāmacū basocáre wapa tiādari b̃reco jeari, marĩ niipetira cū p̃top̃m̃ jeaadacu. Cū basiro marĩ tiiriguere beseg̃m̃daqui. ¹¹ Tee maquērē Cōāmacūye queti jóarip̃m̃ jóanoā:

Ỹm̃ máā Õp̃ catirucug̃m̃ niiā;

ỹm̃ wedesere diamacú petira niiā.

Teero tiigú, ateré jĩā:

Niipetira ỹm̃ díamac̃p̃m̃ ñicācoberimena
jeacūmuādacua.

Niipetirap̃m̃ra ỹm̃re “Cōāmacū, m̃m̃ diamacú
maquē dícu tiia” jĩādacua,*

jĩ jóanoā. ¹² Tee jóariguere t̃orá, marĩ ateré masiā:
Marĩ niipetirap̃m̃ra marĩ tiiriguere Cōāmacūrē
“teerora tiiwá” jĩ wedeadacu.

Jesuré padeorá padeorére ñañorijãña

¹³ Teero tiirá, cāmerĩ wedepaticoterijãña. Biirope tiáda: Apeyenómena Jesuré padeoráre ñañaré tiirí tiibuyérjãña. Teero biiri cū padeorére ñañorĩ tiirijãña. ¹⁴ Ỹm̃ marĩ Õp̃ Jesuré padeojǵū, “niipetire yaaré añurē niiā” jĩmasiā. Āp̃ré “ate yaaya maniréno niiā” jĩ wācūrĩ, cū

* **14:11** Isaías 45.23.

basiropereja diamacúrã yaaya maniréno niiã. ¹⁵ Mũũ cũũ yaaherenorẽ cũũ ññacoro yaari, cũũcã yaajãboqui. Cũũ yaatoaari siro, “atenórẽ yaahegu niimiãwũrã” jĩĩ, ññañarõ tũgueñaqui. Cũũ ññacoro yaaẽñoũ, cũũrẽ maĩgũ mee tiicú. Cristo cũũcãrẽ diabosayigu. Mũũ yaarémãna ãpĩ padeorẽre ññañorĩ tiibuyérijãña. ¹⁶ Teero tiirá, múã tiiré ãñurẽ niipacari, ãpẽrãpé “ ‘ññañaniã’ jĩĩbocua” jĩĩ wãcũrã, teeré tiiẽñorijãña. ¹⁷ Cõãmacũ dutiré marĩpure niiré yaa, sñi tiiré mee niiã; ãpẽrãrẽ ãñurẽ tiiré, ãpẽrãmãna ãñurõ niirecutire, cãmerĩ usenirepe niiã. Espiritu Santo tiiapuremena teeré tiinõã. ¹⁸ Teeré tiigũno Cristo booró tiigũ niiĩ. Cõãmacũ cũũ tiirere ñña, useniqui. Teero biiri basocãcã cũũrẽ “ãñurõ tiigũ niiĩ” jĩĩcua.

¹⁹ Teero tiirá, sñcãrõmãna ãñurõ cãmerĩ wéepeo, ãñurõ niirecutirere ãmaããda. Marĩ sñcãrõmãna niirecutira cãmerĩ tiiapuada, Jesuré nemorõ padeoáda jĩĩrã. ²⁰ Múã yaarémãna ãpĩ Jesuré padeorẽre ññañorijãña. Niirõrã niipetire yaaré ãñuniã. Teero biipacari, ãpẽrã cũã padeorã yaaherenorẽ múã yaari ññabocua. Cũãcã múãrẽ ññacũ, yaajãbocua. Teeré yaagũno “ññañaré tiiatũ; Cõãmacũ boorẽre tiihẽgu niiã” jĩĩ wãcũgũ, padeodúboqui. Múã cũũrẽ teero tiibuyéri, ññañaniã. ²¹ Marĩ ãpĩ Jesuré ãñurõ masĩhẽgũrẽ “Jesuré padeodúri tiibócu” jĩĩrã, biiro tiiró booa: Cũũ wáicu dii yaaherere yaarijãrõ booa; vino cũũ sñnihẽrere sñnirijãrõ booa; apeyenó cũũrẽ Jesuré padeodúri tiirénorẽ tiibuyérijãrõ booa. ²² “Cõãmacũ ññacoropũ yũũ tiiré ãñuniã” jĩĩ tũgueñagũno cũũ sñcũrã teeré wãcũãrõ. Teero tiigũ, ãpẽrã padeorẽre ññañorijĩgũ,

wapa cʉohégʉ, ʉsenigũ niĩ. ²³ “Ateré yaagu, Cõãmacũrẽ netõnɛcãgũ tiibócu” jĩ wãcũgũno teeré yaagu, “Cõãmacũ boorére tiia” jĩmasĩriqui. Teero tiigú, Cõãmacũrẽ netõnɛcãqui. Niipetire marĩ tiiré “Cõãmacũ boorére tiigú tiia” jĩgũ tiiró booa. “Cũũ booré mee niibocu” jĩpacu, “tiigúda” jĩ, cũũ basirora ñañarõ tiigú tiiquí.

15

Marĩ tʉsaré dícuere wãcũrijãrõ booa

¹ Jesuré añurõ masĩhẽrã cũã “teeré tiirijãrõ booa” jĩrĩ, marĩ Jesuré añurõ masĩrãpe cũãrẽ maijĩrã, “jáũ” jĩjãrõ booa. Marĩ tʉsaré dícuere tiirijãrõ booa. ² Cũã tʉsarépere wãcũ, cũãrẽ tiiapuro booa. Cũãrẽ nemorõ Jesuré masĩãrõ jĩrã, teero tiiró booa. ³ Cristo basirocã cũũ tʉsaré dícuere tiiriyigũ; ñañarõ netõrécãrẽ, ñañarõ wedeserecãrẽ nɛcãjãyigũ. Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Mũurẽ ññatutira, mũurẽ ñañarõ wedesera, yũpũre ññatutira tiíya,*
jĩ jóanoã.

⁴ Niipetire too sũgueropũ Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽ marĩrẽ masĩdutiro jóanoyiro. Marĩ ñañarõ netõrã, tee jóariguere buera, nɛcãjãã. Wãcũtutuanemoã. Cõãmacũ cũũ tiíadarere ʉseniremena yuea. ⁵ Cõãmacũ marĩrẽ merẽã wáari, wãcũtutuari tiiquí. Marĩrẽ nɛcãjãrĩ tiiquí. Cũũ Jesucristo booró múãrẽ sĩcãrõména niirecutiri tiíaro. Cõãmacũ múãrẽ teero tiirí, Jesucristo tiirírobirora tiirã niíadacu. ⁶ Teero tiirã, múã

* 15:3 Salmo 69.9.

Cõãmacũ marĩ Ôpũ Jesucristo Pacure sîcãrõména
 usenire ticoadacu.

Judíoa niihẽrãrẽ Jesucristoye quetire wederigue

⁷ Teero tiirá, Cristo marĩrẽ ñeerirobirora câmerĩ
 ñeeña. Múã teero tiirá, Cõãmacũ uputí macũ peti
 niirére ãñonóãdacu. ⁸ Ateré acabórijãña: Cõãmacũ
 marĩ ñecũsũmããpũre cũũ “tiigúda” jĩriguere
 diamacũ tiirigu niiwĩ. Teero tiigú, Cristora
 judíoare tiiápugu atirigu niiwĩ. Cũũ teero tiirémena
 Cõãmacũ “tiigúda” jĩriguere ãñorigũ niiwĩ. ⁹ Atecãrẽ
 acabórijãña: Judíoa niihẽrã “Cõãmacũ úsãrẽ bóaneõ
 ññagú ãñunetõjõãĩ” jĩdutigu, Cristo atirigu niiwĩ.
 Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro
 jóanoã:

Teero tiirá, judíoa niihẽrã watoapũ mũũrẽ
 usenipeori tiigúda; mũũrẽ basapeori
 tiigúda,†

jĩ jóanoã. ¹⁰ Aperopúcãrẽ biiro jóanoã:

Múã judíoa niihẽrã, cũũyaramena useniña,‡

jĩ jóanoã. ¹¹ Aperopúcãrẽ biiro jĩñemoã:

Niipetira múã judíoa niihẽrã, Cõãmacũrẽ “mũũ
 ãñunetõjõãgũ niĩã” jĩñña.

Niipetiro macãrãpũra Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãgũ
 niĩr” jĩãrõ,§

jĩ jóanoã. ¹² Isaíacã biiro jóarigu niiwĩ:

Isaí* pãrãmi niinũnũsegũ bauágudaqui.

Cũũ judíoa niihẽrã Ôpũ niigũdu niigũdaqui.

† 15:9 2 Samuel 22.50; Salmo 18.49. ‡ 15:10 Deuteronomio
 32.43. § 15:11 Salmo 117.1. * 15:12 Isaí David pacu niirigu
 niiwĩ. 1 Samuel 16.

Cúã cūūrē “ūsārē netōnégū niigūdaqui” jīī padeoádacua,†
jīī jóarigu niiwī.

13 Cōāmacū marīrē wācūbayirere ticogú múārē usenirī tiiáro. Múã cūūrē padeorí, ãñurō niirecātiri tiiáro. Múārē Espíritu Santo tutuaromena bayiró wācūbayirere ticoaro.

14 Yáa wedera, múārē biiro tūgueñaã: Múã ãpērārē ãñurō tiicú; Jesucristoyere ãñurō masīcu; cāmerī wedequēnomasīcu. 15 Múã masīrã niipacari, atipūpáre múārē sīquē apeyé diamacūrã jóaawū, múã tūoríguepure acabórijãārō jīīgū. Cōāmacū yūure ãñuré ticogú yūure sōnecorigū niiwī, 16 judíoa niihērārē Jesucristoye quetire buearo jīīgū. Paiá basocá néeatirere Cōāmacūrē ticooro tiiróbirora yūu judíoa niihērārē cūūrē tiodugaga. Espíritu Santo cúārē Cōāmacūyara sãārī tiigúdaqui. Teero tiirí, Cōāmacū cúārē “yáara niīya” jīī ñeegūdaqui.

17 Jesucristo tiiapuremena Cōāmacū yūure cūūriguere ãñurō tiia. Teero tiigú, yūu paderére ãñurō tūgueñaã. 18 Cristo yūumena judíoa niihērārē Cōāmacūrē yūuri tiirígu niiwī. Cūū yūumena tiirígue dícuere múārē wedegudacu. Yūu buerémena, teero biiri yūu tiirémena Cristo judíoa niihērārē padeorí tiiwí. 19 Apeyecārē, Cōāmacū tutuaremena cūū sīcūrã tiimasírenorē tiieñowū. Espíritu Santo tutuaremena buewū. Teeré tiigú, Jerusalénpū tée Iliria ditapū Cristo basocáre netōnére quetire wedetugū jeawū. 20 “Cristoye quetire ãpērã buenoña manirōpūre wedeguda” jīī wācūrigū niijīgū, tee tiiwú. Æpērã cúã buerigüe

† 15:12 Isaías 11.10.

macārĩpũre buenũusedũgariwũ. ²¹ Yũũ teero tiirere Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã: Cũũye quetire sicato masĩhẽrãrẽ wedenoãdacua. Cũũyere cúã tuorĩriguere tuomasĩãdacua,† jĩĩ jóanoã.

Pablo “Romapũ wáadũgaga” jĩĩ wãcũrigue

²² Yũũ teemacārĩpũ buewarucujĩgũ, múã pũtopũ wáamasĩriwũ ména. ²³ Atitóre teemacārĩpũre bueyapanoã. Teero tiigú, tiibũrecopũ múãrẽ ñnadũgarigu niijĩgũ, ²⁴ Españapũ wáagu, múã pũtopũ netõwáguda. Múãrẽ ñna, useni, péero niigũda. Too síro Españapũ yũũ wáari, múã yũũre tiiápudũgari, ãñnetõjõããdacu. ²⁵ Yũũ Jerusalénpũ wáagudu tia ména. Too macãrã Jesuré padeorãre tiiápugũ, niyeru néewabosagu tiigũda. ²⁶ Jesuré padeorã Macedonia, Acaya dita macãrã niyeru néõrira niiwã. “Jerusalénpũ niirã bóaneõrãrẽ Jesuré padeorãre ticocoadã”, jĩĩrira niiwã. ²⁷ Cúã wãcũrõmena “ticocoadã” jĩĩrira niiwã. ãñurõ tiirã teero jĩĩrira niiwã. Judíoa Jesuyé quetire wederẽmena judíoa niihẽrãrẽ tiiápuwa. Judíoa niihẽrã Jesuré padeojĩrã, cúãcã Cõãmacũ “ticoguda” jĩĩriguere ñeerira niiwã. Teero tiirã, cúã cõorẽmena judíopere tiiápuro booa. ²⁸ Yũũ tee niyerure Jerusalén macãrãrẽ ticotoagu, Españapũ wáagu, múãrẽ ññanetõwáguda. ²⁹ Biiro wãcũã: Yũũ múã pũtopũ jeari, Cristo yũũmena niijĩgũ, múãrẽ cũũ ãñurõ tiirere ticonemogũdaqui.

³⁰ Yáa wedera, múãcã Jesucristore padeoã; Espíritu Santo marĩrẽ cãmerĩ maĩrĩ tiii. Teero

† 15:21 Isaías 52.15.

tiirá, yuu Cõãmacũrẽ sãĩrõbirora múãcã sãĩápuya. Yée maquẽ niiãdarere bayiró sãĩbosáya. ³¹ Biiro sãĩbosáya: “Judeapũ niirã Jesuré padeohéra Pablöre ñañarõ tiiríjããrõ. Teero biiri Jerusalén macãrã Jesuré padeorá Pablo cúãrẽ néewaadarere useniremena ñeeãrõ” jĩĩ sãĩbosáya. ³² Yũre añũurõ wáari, Cõãmacũ boorí, múã pũtopũ useniremena jeagũdacu. Toopú yeerisãgũdacu. ³³ Cõãmacũ añũurõ niirecutirere ticogú múã niipetiramina niiãrõ. Teerora tiiaro.

16

Roma macãrãpũre añũuduticorigue

¹ Sĩcõ Jesuré padeogó múã pũtopũ wáago tiiyo. Coó wãmecũtiyo Febe. Cencrea macãrã Jesuré padeorí põna macãrãrẽ tiiápura menamacõ niiyo.

² Múã Jesuré padeorá useniremena coore bocaya. Marĩ Jesuré padeoráre añũurõ bocaro booa. Coó paũre tiiápucó. Yũcãrẽ tiiápuyo. Teero tiirá, coore apeyenó ðũsarí, ticowa.

³ Aquila, cúũ nũmo Priscila añũũãrõ. Yũũ Jesucristoyere bueri, cúãcã yũũre bueapuwa. ⁴ ãpẽrã yũũre sãĩãdũgári, cúãcãrẽ sãĩĩĩquiopacari, yũũre tiiápuwa. Cúã teero tiirĩguere yũũ dícu usenire ticoria; niipetira judíoa niihẽrã Jesuré padeorácã usenire ticooya.

⁵ Jesuré padeorí põna macãrã cúãya wiipũ neãrãcã añũũãrõ.

ãpĩ yũũ maĩgú Epeneto añũũãrõ. Cũũrã Asia ditapũre ãpẽrã sugũero Cristore padeosũguérigũ niĩ.

- 6 Maríacã ãñuãrõ. Múãrẽ tiiápugo bayiró padebosaayigo.
- 7 Yáa wedera Andrónico, Junias ãñuãrõ. Cúãcã yuu mena peresuwiipũ niiwã. Cúã yuu sũguero Cristore padeoríra niiwã. Jesús cũyere wededutigũ beserira cúãrẽ “ãñurã niíya” jĩãyira.
- 8 Marĩ Ôpũrẽ padeogú yuu maĩgú Ampliato ãñuãrõ.
- 9 Urbano marĩmena Cristoye quetire wedegú ãñuãrõ. Teero biiri yuu maĩgú Estaquis ãñuãrõ.
- 10 Apeles ãñuãrõ. Cũũ Cristore ãñurõ padeogú nií. Niipetire cũũ tiirére ñnarã, “Jesuré ãñurõ padeogú nií” jĩ ññaãya.
- Aristóbuloya wii macãrãcã ãñuãrõ.
- 11 Yáa wedegũ Herodión ãñuãrõ.
- Teero biiri Narcisoya wii macãrã marĩ Ôpũrẽ padeorã ãñuãrõ.
- 12 Trifena, Trifosa marĩ Ôpũyere bayiró paderã ãñuãrõ.
- Ƴsã maĩgõ Pérsida marĩ Ôpũye maquẽrẽ bayiró peti padegõ ãñuãrõ.
- 13 Rufo ãñuãrõ. Niipetira cũũrẽ “marĩ Ôpũrẽ ãñurõ padeói” jĩĩya. Cũũ pacocã ãñuãrõ. Coore yuu pacore tiiróbiro ññaã.
- 14 Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas, ãpẽrã Jesuré padeorã cúãmena niirã ãñuãrõ.
- 15 Filólogo, Julia, Nereo, teero biiri cũũ bayio, Olimpas, niipetira Jesuré padeorã cúã pũtopũ niirã ãñuãrõ.
- 16 Múã cãmerĩ maĩrémena ãñudutiya.

Niipetira Cristore padeoré pōnarĩ macārã múãrẽ añuduticoya.

17 Yáa wedera, múã padeorére ñañorãnorẽ, múãrẽ batanucãjeari tiibuyéranorẽ ññamasĩña. Cúã múãrẽ buerigue maquẽrẽ buericua. Teero tiirã, cúãnorẽ t̃uorĩjãwa. 18 Cúãno marĩ Õpũ Cristo booró tiirã mee tiicúa; cúã boorẽpe tiirã niicua. Cúã añurõ wedesemeniremena diamacũ wedesera tiiróbiro wedesecua. Bayiró peti añurõ t̃uomasĩbayiherare jĩditoremena padeorĩ tiijãcua. 19 Múãpeja añurõ Jesús booró tiirã tiiáyro. Niipetira múãrẽ teero jĩĩya. Teero tiigú, múãm̃ena bayiró useniã. Múãrẽ añurẽpere tiimasĩrĩ boosãã; ñañarẽpere tiimasĩrĩ booría. 20 Múã añurẽpere tiimasĩrĩ, péerogã siro Cõãmacũ añurõ niirecutirere ticogú múãrẽ Satanárẽ docacũmubosari tiigúdaqui. Jesucristo marĩ Õpũ múãrẽ añurẽ ticoaro.

21 Timoteo ỹm̃mena Jesuyé quetire wedegú múãrẽ añuduticoi. Yáa wedera Lucio, Jasón, Sosípater cúãcã múãrẽ añuduticoya.

22 Ỹm̃ marĩ Õpũrẽ padeogú atipũrẽ Pablöre jóabosagu múãrẽ añudutia. Ỹm̃ wãmecutia Tercio.

23 Gayo múãrẽ añuduticoi. Jesuré padeorĩ pōna macārã cũỹya wiip̃ neãrucuya. Ỹm̃ Pablo tii-wiipú cãniã. Erasto atimacã macārã paderãre wap-atícotegũ añuduticoi. Teero biiri ãpĩ Jesuré padeogú Cuarto añuduticoi.

24 Jesucristo marĩ Õpũ múã niipetirare añurẽ ticoaro. Teerora tiiáro.

Pablo useniremena jóayaponorigue

25 Marĩ Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩãda. Yũũ cũũye quetire ãñurere bueri, teero biiri yũũ Jesucristo marĩrẽ tiibosáriguere wederi, cũũ múãrẽ nemorõ padeorí tiimasĩqui. Yũũ wederé maquẽrẽ too suguero macãrãpũ tũomasĩriyira; yoari masĩña manirígue niiriro niiwũ. ²⁶ Atitópere Cõãmacũ cũũyara profetaye jóariguemena niipetire põnarĩ macãrãrẽ masĩrĩ tiiquí. Cõãmacũ catirucugũ cũũ netõnére quetire wededutiqui, basocá cũũrẽ padeoáro jĩgũ, teero biiri cũũ boorépe tiiáro jĩgũ.

27 Cõãmacũ sĩcũrã niigũ niipetirere masĩpetigure “ãñunetõjõãĩ” jĩãda. Jesucristo tiiápuromena Cõãmacũ niirecutirere wãcũrã, teerora jĩrucujããda. Teerora jĩãda.

Nocõrõrã jóaa.

Cõãmacũ mecũã wedesei New Testament in Tuyuca

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuyuca

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tuyuca

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
a71ca523-cda5-572a-9b0b-61d9ea37d1a8